

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВ У МОВОВЖИВАННІ ВЧИТЕЛІВ
ПОПІВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ

Шютів Оршоля Габорівна

Студентка IV-го курсу

Освітня програма «Середня освіта (Мова і література (угорська))»

Спеціальність 01 Освіта / Педагогіка 014 «Середня освіта (Мова і література угорська)»

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 96 / 02.10. 2023.

Науковий керівник:

Газдаг Вільмош Вільмошович,

доктор філософії, доцент

Завідувач кафедри

Берегсасі Аніко Ференцівна,

зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра філології

**Кваліфікаційна робота
ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВ У МОВОВЖИВАННІ ВЧИТЕЛІВ
ПОПІВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ**

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV -го курсу

Шютів Оршоля Габорівна

Освітня програма «Середня освіта (Мова і література (угорська))»

Спеціальність 01 Освіта / Педагогіка 014 «Середня освіта (Мова і література угорська)»

Науковий керівник: **Газдаг Вільмош Вільмошович,**

доктор філософії, доцент

Рецензент: **Кормочі Золтан Золтанович,**

доктор філософії, доцент

Берегове
2024

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

NYELVEK FUNKCIONÁLÁSA A CSONKAPAPI GIMNÁZIUM
ÉS AZ OTT DOLGOZÓ PEDAGÓGUSOK
NYELVHASZNÁLATÁBAN

Szakedolgozat

Készítette: Sütő Orsolya

BA IV. évfolyamos magyar nyelv és irodalom

szakos hallgató

Témavezető: Dr. Gazdag Vilmos

PhD, docens

Recenzens: Dr. Karmacsi Zoltán

PhD, docens

ЗМІСТ

ВСТУП	6
I. МОВНА СИТУАЦІЯ ЗАКАРПАТСЬКИХ УГОРЦІВ	7
1.1. Чергування мов в регіоні	7
1.2. Зручність використання мов на Закарпатті	7
1.3. Демографічна ситуація закарпатських угорців	8
II. ВПЛИВ ЗМІН МОВНОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ НА КАРПАТСЬКУ УГОРСЬКУ МЕНШИНУ	9
2.1. Основні події з 1991 по 2017 рік	9
2.2. Період після подій 2017 року	13
III. ІСТОРІЯ ПОПІВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ	15
3.1. Історія села	15
3.2. Історія освіти та закладу	17
3.3. Закони про зміни в школі	22
IV. ДВОМОВНІСТЬ ТА МОВНИЙ ЛАНДШАФТ У ПОПІВСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ	24
4.1. Що таке білінгвізм?	24
4.2. Що таке мовний ландшафт?	25
4.3. Мовний ландшафт у Попівській гімназії	26
4.4. Поява білінгвізму в повсякденному шкільному житті	52
V. ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВ У МОВОВЖИВАННІ ВЧИТЕЛІВ ПОПІВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ (АНКЕТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)	61
5.1. Предмет, мета, гіпотези та методики анкетного дослідження	61
5.2. Структура та хід дослідження	61
5.3. Результати дослідження	62
5.4. Підсумок результатів дослідження	74
5.5. Законодавчі акти про мову шкільної офіційної документації	75
ВИСНОВОК	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	78
РЕЗЮМЕ	82

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	6
I. A KÁRPÁTALJAI MAGYAROK NYELVI HELYZETE	7
1.1. Nyelvek váltakozása a régióban	7
1.2. Nyelvek használhatósága Kárpátalján	7
1.3. A kárpátaljai magyarok demográfiai helyzete	8
II. AZ UKRÁN NYELV- ÉS OKTATÁSPOLITIKAI VÁLTOZÁSOK HATÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KISEBBSÉGRE	9
2.1. Főbb események 1991-től 2017-ig	9
2.2. A 2017-es történések utáni időszak	13
III. A CSONKAPAPI GIMNÁZIUM TÖRTÉNETE	15
3.1. A település története	15
3.2. Az oktatás és az intézmény múltja	17
3.3. Változást hozó törvények az iskolában	22
IV. KÉTNyelvűség és nyelvi tájkép a Csonkapi Gimnáziumban	24
4.1. Mi is az a kétnyelvűség?	24
4.2. Mi az a nyelvi tájkép?	25
4.3. A Papi Gimnázium nyelvi tájképe	26
4.4. A bilingvizmus megjelenése az iskola mindennapjaiban	52
V. NYELVEK FUNKCIONÁLÁSA AZ INTÉZMÉNYBEN DOLGOZÓ PEDAGÓGUSOK NYELVHASZNÁLATÁBAN (KÉRDŐÍVES KUTATÁS)	61
5.1. A kérdőíves kutatás tárgyának, céljának, hipotéziseinek és módszereinek bemutatása	61
5.2. A kutatás felépítése és menete	61
5.3. A kutatás eredményei	62
5.4. A kutatás eredményeinek összegzése	74
5.5. Törvények és jogszabályok az iskola hivatali dokumentációjának nyelvéről	75
ÖSSZEGZÉS	76
IRODALOM- ÉS FORRÁSJEGYZÉK	78
REZÜMÉ	82

BEVEZETÉS

Az iskola az a hely, ahol a tanulók a legtöbb információt szerzik a nyelvekről, a társadalomról, az ideológiákról és az egész világról. Az oktatási intézményeknek fontos szerepük van abban, hogy a fiatalokban milyen világnézet alakul ki, hogyan vélekednek az őket körülvevő közegről. A kárpátaljai magyar iskolák tanulóinak és pedagógusainak nemcsak anyanyelvükön kell megállni a helyüket, hanem a többségi nyelv megpróbáltatásaival is szembe kell nézniük nap, mint nap.

A kárpátaljai magyar iskolákban zajló anyanyelvi nevelés helyzete, tartalma és céljai az egyik legérdekesebb és legtöbbet foglalkoztatott területe és témája az itt élő közösségeknek. A fent említettek azért kívánják fokozottabb figyelmet az elmúlt időkben, mert a kárpátaljai magyarságnak kisebbségi helyzetben élő közösségként az anyanyelv és az anyanyelven zajló iskolai tanítás megőrzése és védelme már nem csak oktatási kérdés, hanem megmaradásunk záloga is. A helyzet azért sem könnyű, mert a kárpátaljai magyar közösség nyelvpolitikai és oktatáspolitikai céljai valóban számos esetben nem egyeztethetőek össze az állam nyelvi- és oktatáspolitikai céljaival. (Beregszászi 2014:13)

Szakedolgozatomban szó esik a kárpátaljai magyarok nyelvi helyzetéről, az ukrán nyelv- és oktatáspolitikai változások hatásairól a kárpátaljai kisebbségre nézve, valamint arról, miként és hogyan váltak a kárpátaljai magyar emberek kisebbségivé. Mindezeket túl munkám tárgyával, a Papi Gimnáziummal, s az ott megjelenő nyelvekkel foglalkozok bővebben. Az intézmény kétnyelvűségét és nyelvi tájképét igyekszem bemutatni, illetve azt, hogy milyen mértékben van jelen a bilingvizmus az iskola mindennapjaiban. A kérdőíves kutatásomban a nyelvek funkcionálását vizsgálom a Papi Gimnázium és az ott dolgozó pedagógusok nyelvhasználatában. A kérdőív elemzéséből megtudhatjuk, hogy mely nyelvek dominálnak a pedagógusok körében, a tanóráikon, a hivatali dokumentumok elkészítése során, milyen nyelvű a kommunikáció a területi oktatási hivatalokkal és azt, hogy melyik nyelven tudják a tanulók legjobban kifejezni önmagukat az iskolában. Továbbá képet kapunk arról, hogy milyen szláv eredetű kölcsönszavakat használnak a tanárok az egymással folytatott kommunikáció során, melyek a leggyakoribbak és mit is jelentenek pontosan. Vizsgálatom utolsó szakaszában pedig arról kérdeztem az adatközlő pedagógusokat, hogy mit gondolnak, miként hat az ukrán oktatás és kisebbségpolitika a magyar tannyelvű iskolák működésére.

Munkám célja, áttekintést nyújtani Kárpátalja nyelvi helyzetének változásairól és a jelenkori nyelvhasználatról egy kisebbségi magyar iskola szemszögéből.

I. A KÁRPÁTALJAI MAGYAROK NYELVI HELYZETE

A kárpátaljai magyarok a hétköznapi kommunikáció során gyakran találják magukat olyan szituációkban, amikor az anyanyelvükön beszélve nem tudják megértetni magukat. Ilyenkor a hatékony és célravezető kommunikáció érdekében egy másik nyelvet kell választaniuk. Ennek oka, hogy több nemzetiség, kultúra és több nyelv él egymás mellett és egymásra hatva. Kárpátalját a nyelvi és etnikai sokszínűség, illetve a két- és többnyelvűség jellemzi. (Márku 2013: 11)

1.1. Nyelvek váltakozása a régióban

Kárpátalja történetében számos államfordulat és átmeneti periódus volt. Az államfordulatok minden esetben változást eredményeztek a nyelvi kérdésében is, mivel a különböző politikai korszakokban más-más nyelvnek volt államnyelvi vagy elsőbrendű, hivatalos szerepe. Az első világháborút lezáró békedöntésekig (az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó Magyarországon) a magyar, 1918 és 1938 között (Csehszlovákiában) a „csehszlovák” volt az államnyelv. Majd 1945-től Ukrajna függetlenné válásáig az orosz nyelv funkcionált domináns nyelvként (az ukrán hivatalos nyelvként volt jelen), mivel a Szovjetunióknak nem volt hivatalos államnyelve. Az 1991 óta független Ukrajnának az ukrán az államnyelve. (Csernicskó 2015: 72–73)

1.2. Nyelvek használhatósága Kárpátalján

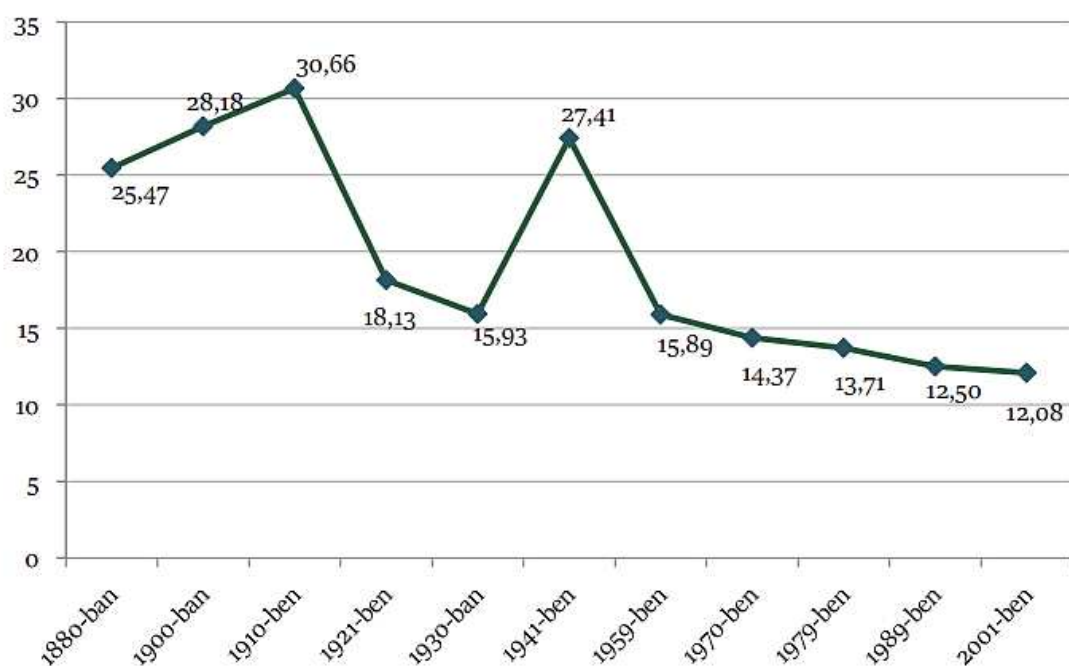
A kárpátaljai magyarok a beszédhelyzetükben három nyelv közül választhatnak: magyar, ukrán és orosz. A közéleti színtereken az említett nyelvek használata kiegyenlítődik, a hivatalos életben a többségi nyelv funkcionál, míg a magyar nyelv használata csak a magánéletben dominál. (Csernicskó 2004: 475)

A kárpátaljai ember sokszor kerül olyan élethelyzetbe, amikor nem tudja eldönteni megszólalhat-e magyarul, használhatja-e anyanyelvét szabadon, kérhet-e segítséget magyarul a hivatalokban vagy mihelyst megszólal anyanyelvén, nyelvi diszkrimináció áldozatává válik. „A kisebbségben élő kárpátaljai magyar közösség életében a nyelvhasználat és a nyelvválasztás kérdése valós, napi probléma”. (Karmacsai 2012: 143)

1.3. A kárpátaljai magyarok demográfiai helyzete

A jelenlegi Kárpátalja területén élő magyarok száma 1910 és 2001 között csökkent. 184 287 főről (1910) 2001-re 151 516 főre fogyatkozott, majd 2017-re ez a szám 130 700 főre redukálódott.

1. ábra: A magyarok %-os arányának alakulása a mai Kárpátalja területén a hivatalos népszámlálási adatok tükrében (1880–2001) (Forrás: Cserniczkó István et al. 2021.)

Az 1. ábrán látható, hogy a legmagasabb arány 1910-ben, a legalacsonyabb érték pedig a 2001-es népszámlálás során figyelhető meg, mára pedig ez az arány még erőteljesebb csökkenést mutatna. A magyarok fogyatkozása jelentős, ennek oka pedig összefüggést mutat az államfordulatokkal.

„2001-ben 156 566 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek (0,3%) az országban, a magyar anyanyelvűek száma 161 618 fő volt”. (Cserniczkó et al. 2021)

A kisebbségi nyelvek, ezen belül a magyar nyelv helyzetét és használatát Ukrajna Alkotmánya, a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája, illetve az ország nyelvi kérdéseit érintő törvények szabályozzák. Számos olyan terület van, amely foglalkozik a nyelvi kérdéssel, ilyen például az oktatási, közigazgatási vagy tömegkommunikációs szféra. (Karmacs 2012: 143–144) Ami minket már évről évre egyre jobban érint, az az ukrán nyelv- és oktatáspolitikai változások hatása, s azok következménye.

II. AZ UKRÁN NYELV- ÉS OKTATÁSPOLITIKAI VÁLTOZÁSOK HATÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KISEBBSÉGRE

A kisebbségekben élő embereket már hosszú évek óta tartják lázban a folyamatosan változó és szigorodó nyelvtörvények. Ezen rendeletek értelmében egyre szűkebb keretek közé kényszerül az államnyelvtől eltérő, más nemzetiségű és anyanyelvű egyének, tehát a kisebbségek nyelvhasználata. Mint tudjuk, ahhoz, hogy egy nemzet, egy közösség fennmaradjon az egyik legfontosabb elem a nyelv megtartása, védelme és továbbadása. (Cserniczkó 2010) A kárpátaljai magyar kisebbség identitásának, hagyományainak, szokásainak, ünnepköreinek, oktatásának és eseményeinek legnagyobb összetartója és összekötője a nyelv, a magyar nyelv. Közös anyanyelvünk volt, lesz és jelenleg is kulcsa összetartásunk zálogának. Viszont a helyzetünk korántsem könnyű. Ugyanis, „Kijev – a 2017-es oktatási törvény (3Y2017), a 2019-es államnyelvi törvény (3Y2019), valamint a 2020-as középfokú oktatásról szóló törvény révén (3Y2020) – szűkíti az anyanyelvi oktatás mértékét és terjedelmét, a kisebbségi csoport, mint közösség túlélésének esélyeit és lehetőségeit csökkenti.” (Cserniczkó et al. 2021: 27)

2.1. Főbb események 1991-től 2017-ig

1991. augusztus 24-én Ukrajna kikiáltotta függetlenségét, a kialakult társadalmi, gazdasági és politikai események pedig a Szovjetunió felbomlásához vezettek. Ez az időszak számos nehézséget hozott magával, amelyek negatívan hatottak az oktatás területére is. A rendszerváltást követő években nagymértékű infláció alakult ki az országban, amelynek következtében nem jutott megfelelő összeg az oktatásra, az intézményeknek nehezen kezelhető költségvetés jutott, a pedagógusok pedig hónapokig nem kaptak fizetést. Az oktatáspolitikai reformcselekvések nem tudtak kiteljesedni, a megkezdett újításokat nem sikerült kivitelezni, a kezdeti Ukrajna oktatáspolitikája pedig az egykori Szovjetunió oktatáspolitikájának jegyeit és jellemzőit viselte, s annak mintájára működött. (Pallay 2019)

A nemzeti kisebbségek jogait érintő rendeletet 1991. november 1-jén fogadta el az Ukrán Legfelső Tanács (Верховна Рада України), amely alapján a közélet minden területén (oktatás, termelés, információk fogadása és terjesztése) megengedett és biztosított a népek és nemzeti csoportok számára, az anyanyelvük szabad használata. (KMPSZ 2023) Ugyanebben az évben elfogadták Az oktatásról szóló törvényt (34. számú törvény), amely ismerteti a pedagógusok jogait és kötelezettségeit, az oktatási intézmények működtetési

rendszerét és az oktatói, nevelői munka fejlesztési lehetőségét, valamint biztosítja a nemzeti kisebbségek számára a teljes körű anyanyelvi oktatást. (Pallay 2019)

A későbbiekben is fontos és vitatott kérdéskör volt a nemzeti kisebbségek oktatási és nyelvhasználati helyzete, így 1992. június 25-én a Legfelső Tanács elfogadta az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségekről szóló törvényt, amelyben az állam garantálja minden nemzeti kisebbségnek a nemzeti és kulturális autonómiához való jogot, illetve a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatának jogát. A 6. cikk alapján az állam a nemzeti kisebbségek számára biztosítja: „anyanyelvének használatát és az anyanyelven történő oktatást, illetve anyanyelvének állami oktatási intézményekben vagy nemzeti kulturális társaságokon keresztül történő tanulását, a nemzeti kulturális hagyományok fejlesztését, a nemzeti jelképek használatát, a nemzeti ünnepek megünneplését, vallásuk tiszteletét, szükségletek kielégítését az irodalomban, a művészetben a tömegtájékoztatásban, nemzeti kulturális és oktatási intézmények létrehozását és minden olyan tevékenységet, amely nem ütközik a hatályos jogszabályokba. A nemzeti kisebbségek Ukrajna területén található történelmi és kulturális emlékműveit törvény védi”. (KMPSZ 2023)

1992 decemberében a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) kezdeményezésére a nemzeti kisebbségek képviselőinek lakóhelyein biztosították az állami intézmények, vállalkozások kétnyelvű megnevezését és használatát, az érintett településeken az ukrán állami jelképek mellett megengedett a nemzeti kisebbségek jelképeinek használata is. Ez megteremtette a jogalapot arra, hogy a magyar lakosság a közigazgatási épületekre az állam zászlaja mellett, a magyar nemzeti lobogót is kihelyezze. (KMPSZ 2023)

1996 júniusában az Ukrán Legfelső Tanács elfogadta Ukrajna alkotmányát. Az Alkotmány 10. cikkének 3.§-a biztosítja a nemzeti kisebbségek nyelveinek szabad fejlődését és használatát, az 53. cikk 5.§-a pedig az anyanyelvi oktatás jogát. A 22. cikk 3.§-a értelmében a jogok és szabadságok tartalmának szűkítése nem engedélyezett új törvények elfogadásakor. A 24. cikk 2.§-a pedig tiltja etnikai származáson alapuló megszorításokat, korlátozásokat és a nyelvi diszkriminációt. (KMPSZ 2023)

1997/98-ban Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma kidolgozta a Nemzeti Kisebbségek Oktatási Konceptióját, amely lényegében a nemzeti kisebbségek oktatásáról szóló törvény előkészítése volt, s ez a későbbi változások alapjául szolgál majd. A koncepcióban a nemzeti kisebbségek számára az elemi iskolai osztályokban (1–4. osztály) ajánlották az anyanyelvi oktatást, az 5. osztálytól pedig már fokozatosan áttérnének az államnyelvű oktatásra (átirányításos, tranzitív oktatási modell). A kisebbségi jogokat

szűkíteni kívánó tervezetet többször is módosították, de egyszer sem küldték elbírálásra kisebbségi érdekvédelmi szervezeteknek vagy azok legitim állami képviselőinek. A nemzeti kisebbségek nem fogadták el ezt a koncepciót és az oktatási minisztérium tanácsadó testülete sem tűzte napirendre, így a törvényhozási folyamat leállt. (KMPSZ 2023)

A rendszerváltás éveiben meghozott kisebbségi jogokat érintő s meghatározó törvények és rendeletek többnyire toleránsak voltak az országban élő kisebbségekkel. Ezt bizonyítja, hogy az 1990-es évek elején hozott törvények engedélyezik és biztosítják a kisebbségek anyanyelvének szabad használatát, s az anyanyelvén történő oktatást, minden szinten.

Az elkövetkezendő években az alkotmány, a nemzeti kisebbségekről szóló törvény és az ukrajnai oktatási törvény alapján:

– Az állampolgároknak joga van megválasztani az oktatás nyelvét. A nemzeti kisebbségek számára létrehoztak olyan intézményeket, ahol lehetőségük van minden tantárgyat a saját anyanyelvükön tanulni és az anyanyelvén kívül az államnyelvet és még egy választott idegen nyelvet is elsajátíthatnak.

– A magyar történelmet külön tantárgyként oktatják a magyar tannyelvű iskolákban.

– A kisebbségi iskolák megnevezése két nyelven szerepelhet a szabályzatokban, bélyegzőkön és a hirdetőtáblákon. Ezekben az iskolákban a dokumentáció nagyrészt anyanyelven történt: az osztálynaplók vezetése, az órarend, a szemléltetők, az osztálysarkok kialakítása, az információs táblák és az iskola honlapja.

– A nemzeti kisebbségek iskoláiban egy-egy rendezvény vagy esemény alkalmával a résztvevőknek lehetőségük volt megválasztani a számukra legmegfelelőbb nyelvet a beszédhez.

– A 4., 9. és 11. osztály végén az államnyelv mellett, az oktatás nyelvéből is leellenőrizték a tanulók tudását, tehát bizonyos oktatási szintek végén kötelezően vizsgázniuk kellett az ukrán nyelven túl az oktatás nyelvéből (anyanyelvből) is a végzős tanulóknak.

– A kárpátaljai felsőoktatási intézményekbe való felvételnél lehetőség volt a felvételi vizsgákat az oktatás nyelvén megírni (magyar, orosz stb.), az államnyelv ismeretét pedig különféle módszerekkel mérték fel. (KMPSZ 2023)

A kárpátaljai magyarság szempontjából fontos eseménynek tudható be az 1991-ben zajló magyar–ukrán tárgyalás, amelyben a felek megkötötték az „Ukrajna és a Magyar Köztársaság jószomszédi viszonyának és együttműködésének alapjairól” szóló

alapszerződést. A megállapodás 15. cikkében mindkét fél hozzájárul a másik kulturális, történelmi, vallási és művészeti örökségének megőrzéséhez, védelmezéséhez. A 17. cikkben szó esik a nemzeti kisebbségek jogainak biztosításáról szóló elvekről. (KMPSZ 2023) A kárpátaljai oktatás területén pozitív változások jöttek létre, ugyanis megnövekedett a magyar tannyelvű iskolák száma, lehetővé vált a nemzeti szimbólumok használata, rendezvények, események szervezése, a kárpátaljai magyar fiatalok számára lehetőség nyílt az anyanyelven történő továbbtanulásra.

Szintén meghatározó esemény, hogy 1989-ben megalakult, a korábban is említett Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ), amely a kárpátaljai magyarság első érdekvédelmi szervezete. Elsődleges célja a kárpátaljai magyarok nemzeti kultúrájának és anyanyelvének megőrzése, fenntartása és az anyanyelvű oktatás elősegítése. 1991 decemberében megalapítottak egy külön egyesületet, amely kizárólag az oktatás kérdéseivel foglalkozik, így jött létre a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ). A kárpátaljai magyar kisebbség felsőoktatásában nagy lépés volt a KMKSZ és a KMPSZ 1993-as ülése, amelyen egy kárpátaljai magyar tannyelvű tanárképző főiskola létesítéséről született döntés. Ennek értelmében a beregszászi főiskola tanárképző intézetként kezdte meg működését. 1996-ban Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, majd 2003-tól II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola néven működik. (Pallay 2019)

Ukrajna nemzetállammá való kialakításának törekvései egyre csak felerősödtek. Míg az országban élő nemzeti kisebbségek az oktatás segítségével próbálják megőrizni és megtartani nemzeti identitásukat, addig az állam pont az oktatás centralizálásával kívánja megerősíteni a nemzeti többséget.

A 2014-es Majdan tüntetések után még nagyobb változásokon ment át az ukrainai nyelvpolitika, mely kihatott a kisebbségek oktatására is. Felvetődött a kisebbségi nyelvhasználati jogok szűkítésének terve, melyre azonban az ország nemzeti kisebbségei (főleg az orosz ajkú állampolgárok) felemelték hangjukat és ellenezték. A nyelvkérdés helyzete egyre kiélezettebb történeteket produkált, melyek sokszor magukba foglalták nem csak a nyelvhasználat témakörét, hanem az országban dúló gazdasági és szociális problémákat is, így a 2014-ben kezdődő összetűzések egyik indoka a nyelv. Eleinte az orosz kisebbség volt középpontban, az idő múlásával viszont szóba került a többi ukrainai kisebbség nyelvhasználatának korlátozása. (Pallay 2019: 64)

2017-ben elfogadták az oktatásról szóló kerettörvényt. A 7. cikk szabályozza az oktatás nyelvét, amely nagyban csökkenti a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatának jogát az oktatás területén, szembemelve ezzel az Alkotmánnyal, az ország nemzetközi

kötelezettségeivel és kétoldalú szerződéseivel (például, amelyet Magyarországgal kötött korábban).

A kisebbségi gyerekek már csak az 1–4. osztályban tanulhatnak anyanyelvükön. Megszűnnek a kisebbségi tannyelvű iskolák, a törvény 1. cikke alapján ugyanis minden oktatási intézmény ukrán tannyelvű, amelyek keretében egyes osztályok kisebbségi oktatásban részesülnek. Tehát, az iskolában csak a magyar csoportokban és órákon szabad magyarul beszélni, ezen kívül a szünetekben, gyűléseken, megbeszéléseken kizárólag az államnyelven, azaz ukránul kell beszélni, a naplóvezetés szintén csak ukrán nyelven történhet. (KMPSZ 2023)

Az anyanyelvi oktatáshoz való hozzáférés biztosítása szempontjából 4 kategóriába sorolták az ország lakosságát:

1) ukránok, akik teljes körűen, minden szinten és formában tanulhatnak anyanyelvükön,

2) bennszülött népek (krími tatárok, karaimok, krimcsákok), akik az elemi, általános és középiskolában teljes mértékben tanulhatnak anyanyelvükön,

3) kisebbségek, amelyek nyelve az Európai Unió (EU) egyik hivatalos nyelve, a középiskolai tárgyaik egy részét anyanyelvükön tanulhatják,

4) egyéb kisebbségek (szlovákok, lengyelek, románok, oroszok, bolgárok stb.), akik csak az elemi oktatás 4. osztályáig tanulhatnak anyanyelvükön.

Mindez ellentmond a fentebb említett, 1996. június 28-ai eseményeknek, dokumentációknak, ígéreteknek: *„Az Ukrán Legfelső Tanács elfogadta Ukrajna alkotmányát. Az Alkotmány 10. cikkének 3.§-a biztosítja a nemzeti kisebbségek nyelveinek szabad fejlődését és használatát, az 53. cikk 5.§-a pedig az anyanyelvi oktatás jogát. A 22. cikk 3.§-a értelmében a jogok és szabadságok tartalmának szűkítése nem engedélyezett új törvények elfogadásakor. A 24. cikk 2.§-a pedig tiltja etnikai származáson alapuló megszorításokat, korlátozásokat és a nyelvi diszkriminációt”*. (KMPSZ 2023)

2.2. A 2017-es történések utáni időszak

Ukrajna nemzetközponúságáért folytatott törekvései a 2017-es események után sem csillapodtak és további szigorító lépéseket tettek az országban élő nemzeti kisebbségek nyelvhasználatával kapcsolatban.

2019-ben a parlament elfogadta „az ukrán nyelv államnyelvként való működésének biztosításáról szóló törvényt”, amelynek 21. cikke az oktatási törvény 7. cikkét is tartalmazza, illetve további korlátozó, szigorító rendelkezéseket a kisebbségi nyelvel

kapcsolatban. Ugyanebben az évben az Alkotmánybíróság hivatalosan kimondta, hogy az oktatási törvény 7. cikke (amely csökkenti a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatának jogát) megfelel Ukrajna alkotmányának. (KMPSZ 2023)

A 2020-as években további kihívásokkal kellett szembenéznie az ukrán nyelv- és oktatáspolitikai változások hatásai miatt a kárpátaljai magyar kisebbségnek. Ukrajna nyelvpolitikájának fókuszában már a kezdetektől fogva az ukrán nyelv áll, amelynek erősítését és terjesztését az elmúlt években még fontosabb céljaul tűzték ki. Ezek az intézkedések gyakran okoznak nehézségeket a kisebbségi nyelvek, mint a magyar, használata és oktatása szempontjából.

Ukrajnában több olyan törvény is elfogadásra került, amelyek nagyban befolyásolják a fent említett szempontokat. Az egyik a nyelvtörvény, amely előírja és meghatározza az államnyelv elsődleges használatát. Ez a törvény és az ilyesfajta határozatok elégedetlenséget szülnek a kisebbségi közösségek körében, mivel korlátozzák az anyanyelvhasználat lehetőségeit az oktatásban és a közintézményekben. 2022 decemberében az Ukrán Legfelsőbb Tanács elfogadta az „Ukrajna nemzeti kisebbségeiről” című törvényt, amely olyan nagymértékű korlátozásokat és jogszűkítéseket tartalmazott a nemzeti kisebbségekkel szemben, hogy az később átdolgozásra került. 2023 decemberében a Legfelsőbb Tanács elfogadta a nemzetiségi kisebbségekről (közösségekről) szóló törvény módosításait, amely már „enyhébb” körülményeket biztosít a nemzetiségi kisebbségek nyelveinek használatában. (KMPSZ 2023)

Az oktatáspolitikai terén is változások történtek. Ukrajna törekedett és máig is törekszik arra, hogy növelje az ukrán nyelvű oktatás arányát, különösen a közoktatásban. Ez befolyásolja a kisebbségi nyelvű oktatási intézményeket és azok lehetőségeit, hogy anyanyelvükön tanítsanak és tanuljanak.

A kárpátaljai magyar kisebbség számára ezek a politikai intézkedések kihívást jelentenek az anyanyelvű oktatás és kulturális identitás megőrzése szempontjából. Számos magyar iskolában és intézményben változásokat kellett bevezetni az ukrán nyelv előtérbe helyezése miatt. Emellett a magyar közösségnek meg kell küzdenie azért is, hogy megőrizze kulturális örökségét és az anyanyelvű oktatást az ukrán állami rendszeren kívül is, például a magyar nyelvű iskolákban és közösségi kezdeményezésekben.

Ezek az intézkedések és az ukrán nyelv- és oktatáspolitikai változások tehát összességében hatással vannak a kárpátaljai magyar kisebbség mindennapi életére, oktatására és kulturális identitására.

III. A CSONKAPAPI GIMNÁZIUM TÖRTÉNETE

A Csonkapapi Gimnázium története több tíz, vagy akár több száz évre is visszavezethető. Az intézmény – mint ahogy a nevében is benne van – Csonkapapi községben található, amely a Beregszászi járásban helyezkedik el, Beregszásztól 25 km-re.

3.1. A település története

Lehoczky Tivadar néprajzkutató, 1881-ben megjelent *„Beregvármegye monográfiája”* című művében arról olvashatunk, hogy már a tatárjárás előtti időkben is létezett ez a település. Az ő leírásában szerepel ugyanis az a szájhagyományra épülő monda, mely szerint a mai falu egykor kettő volt: *Csonkás* és *Papos*. (Lehoczky 1881, III: 203–205) A tatárok viszont feldúlták Csonkást, lakóit lemészárolták, kivéve azokat, akiknek sikerült elmenekülniük. Aki elmenekült vagy a környező erdőségekben, a Szernye-mocsár peremén húzódott meg, vagy menedéket kért Paposban, amely a szájhagyomány szerint fallal erősített volt, plusz a tatár pusztítás is elmaradt, mivel a folyó másik oldalán terült el. Később a két település lakói egyesítették erejüket és a két falut, így jött létre az általunk „Csonkapapinak” nevezett, ma hivatalosan „Papi” falunév. A „Papi” helynév tulajdonképpeni értelme „papé”, „pap birtoka”. (Botlik–Dupka 1993: 79)

A falu első írásos említése 1261-ből való. Református egyháza 1550-ben keletkezett, s máig a falu teljes lakossága református hitvallású. (Botlik–Dupka 1993: 80) 1646-tól reformált hitet valló önálló anyaegyházat alkotott és alkot, ez az évszám is szerepel falunk jelenlegi címerében.

1. kép: Csonkapapi címere

Az oktatás a helyi jobbágyság körében már a kora újkorban elkezdődött. 1659-től tartják ugyanis számon, hogy iskola működik. Az első tanító a Bakó András volt. Lehoczky azt

írta, hogy a már említett Bakó András és testvére, Miklós adták a telket az iskolához. Csonkapaiban 1945-től magyar tannyelvű elemi, majd 1949-től általános iskola működik. (Botlik–Dupka 1993: 80) A település és az ott élő emberek számára mindig is fontos volt az oktatás, a kultúra, a hagyományok őrzése és ápolása, ezért rendelkezik az iskola mellett óvodával, kultúrházzal, könyvtárral és tájismereti múzeummal.

Csonkapapi mindig is magyarlakta település volt. Magyar emberek éltek benne, akik magyarul beszéltek, magyarul tanultak és magyar nyelven élték a mindennapjaikat. Ám a történelem kegyetlen változásai a vidéket sem kímélték.

A trianoni békeszerződés, azaz 1920. június 4-e után, Kárpátalja négyszer cserélt „gazdát”:

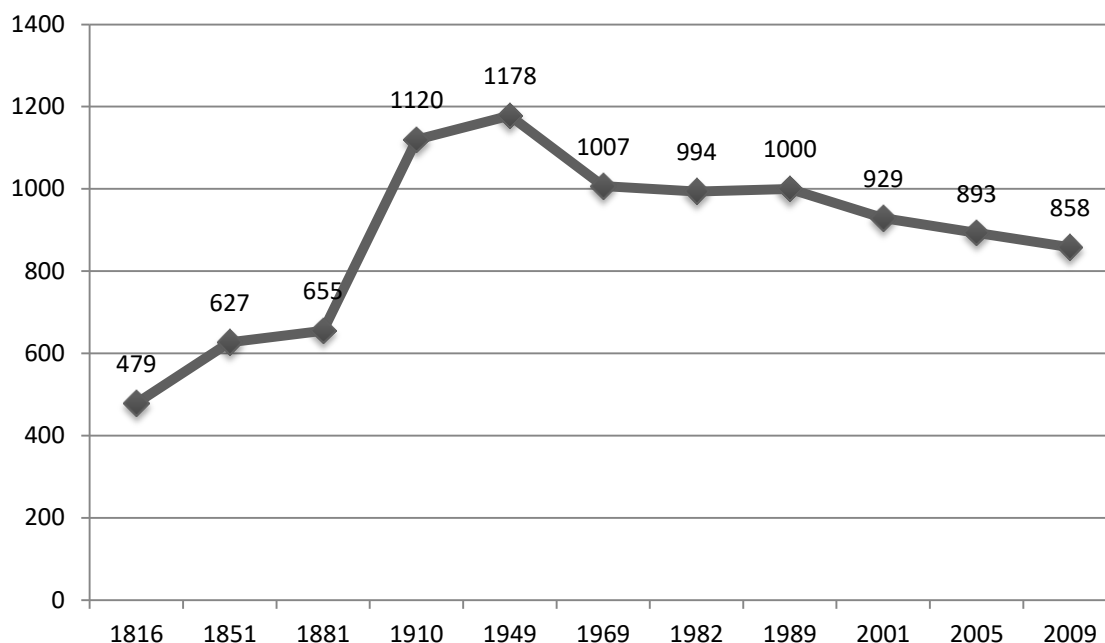
1. 1920 - ig - Magyarország
2. 1920 -1939 - Csehszlovák időszak
3. 1939 - 1944 - átmenetileg Magyarország része
4. 1945 - 1991 - a Szovjetunió része
5. 1991 - től Ukrajnához tartozik.

Dédnagyapám, Baksa Bertalan (1911–2000), aki 1911-ben született Csonkapapiban és sosem hagyta el szülőföldjét, úgy halt meg 89 éves korában, hogy 4 állam állampolgárságát tudhatta magáénak (magyar, cseh, szovjet és ukrán). Ahogyan ezt Kárpátalján az akkor élt emberek közül elég sokan.

Csonkapapi lakosságának adatairól az első ránk maradt népszámlálás eredménye 1816-ból származik, amely alapján az ott élők száma 479 fő volt. (Pallagi 2012: 36–37) 1851-ben 627 fő, 1881-ben pedig 655 fő élt a településen. A következő adatok szerint 1910-ben 1120 fő lakott a faluban, 1949-ben ez 1178 főre emelkedett. A háborús időszak miatt a lakosságszám csökkenése figyelhető meg: 1969-ben 1007 fő, 1982-ben 994 fő élt a településen. 1989-ben a lakosság száma 1000 fő. A 2001-es népszámlálás adatai szerint a településen 929 fő élt. Az elkövetkezendő években ismét a népszámlálás csökkenése figyelhető meg. Ennek fő oka a migráció, valamint az alacsony születésszám, illetve a megnövekedett halálozások száma. 2005-ben 893-an, 2009-ben pedig 858 fő élt Csonkapapiban. (Kornicki 2021)

2. ábra: Csonkapapi lakosságának alakulása az ismert népszámlálási adatok alapján

(Forrás: saját szerkesztés az ismert adatok alapján.)

3.2. Az oktatás és az intézmény múltja

A Magyar Királyság megalakulásakor a falu területén a „tíz falu egy templom rendszer” szerinti leosztásban nem alapítottak rögtön iskolát. A helyi jobbágyparaszti nép a szomszédos Mezőkaszonyba járt, amely a Magyar Királyság felbomlásáig mezőváros és járási központ volt (26 település tartozott hozzá) az egykori Bereg vármegye részeként.

Az oktatás, a helyi jobbágyság körében a kora újkorban vette kezdetét. 1659-től tartjuk számon, hogy iskola működik. Kezdetben két osztály működött, ahol írni, olvasni és számolni tanultak a helyi és környékbeli gyerekek, magyar nyelven. Fontos tisztáznunk, hogy az iskolát az egyház működtette és tartotta fenn, illetve a kántortanítót, aki amellet, hogy a gyerekekkel foglalkozott, istentiszteleteket is tartott, vezette az éneket és földet művelt, hogy eltudja tartani saját magát.

Egy 1894-es álláshirdetés szerint – a *Néptanítók* lapjában – a református egyház hat osztályt működtetett osztatlanul, ami azt jelenti, hogy mind a hat osztályban ugyanaz a tanító tanított. Kötelező volt az ének tanítása és alkalom adtán a helyi lelkész helyettesítése. Az éves fizetése 550–600 forintban volt megállapítva, viszont ennek nagy részét természetbeni juttatás formájában adták meg számára.

1918. november 3-a sorsfordító nap népünk életében: hivatalosan is megszűnt a Magyar Királyság.

Az 1917-18-as évek tájékaról való hirdetések alapján, a helyi református egyház 120 és 200 korona fizetséget ajánlott fel a tanítóknak és segédtanítóknak, ugyanis ezekben a tanévekben már a segédtanítói állás is meghirdetésre került. A leendő tanítók és segédjük számára biztosítottak lakást fűtéssel és háborús segílyt. Az állásra férfiak és nők is jelentkezhettek, viszont a férfi hiány nagymértékben jelen volt (sajnos a történelem ismétli önmagát a 2020-as években).

A csehek, akiket néhol idegen bitorlóként említenek, sokat tettek a helyi kultúra és művelődés fejlődéséért: építkeztek és mai napig számtalan olyan épület áll használat alatt, amely még az ők kezük alatt épült fel. A helyi oktatásban történt némi visszalépés, ugyanis a cseh iskola mindössze három osztályos volt. Az oktatás csehül zajlott.

1938-ban bekövetkezett a magyar revízió, melynek értelmében Magyarország a trianoni békeszerződés (1920) következtében elvesztett területeinek egyes részeit visszakapta Csehszlovákiától és Romániától, így újra az anyaország kötelékébe került a terület. Egy álláshirdetés 1941-ből a Néptanítók lapjából: *„Csonkapapi református egyháza pályázatot hirdet 21 napos határidővel kántortanítói állásra. Javadalom: lakás (szép három szoba, mellékhelyiségek), kert 14 kat.hold föld, adóját felerészben haszonélvezője fizeti, 20 mázsa búza, 5 mázsa rozs, vagy ezek helyi értéke, 1 öl tűzifa. Stóla. Államsegély. Kötelessége: kijelölt osztályok tanítása, kántori teendők végzése, belmissziói munkában való részvétel, lelkész szükség szerinti helyettesítése. Bemutakozó szolgálat önkéntesen. Nő is pályázhat, de alkalmaztatása csak az 1941/42 iskolai évre fog szólni. Szabályszerűen felszerelt válaszbélyeges kérvények Lelkészi Hivatal, Csonkapapi, u. p. Mezőkaszony küldendő. Állás azonnal elfoglalandó.”*

1945 a második világháború vége. 1944-ben kimentek a magyarok, helyettük itt maradtak a szovjetek s ennek következtében 1946. január 22-től hivatalosan a Szovjetunióhoz tartozott a terület. Pontosabban az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Kárpátontúli területéhez, azaz Kárpátaljához.

1945-ben megszűnt az egyházi oktatás és egyházi iskola, helyette elemi iskola nyílt négy osztállyal.

1949-től a faluban általános iskola működik hat osztállyal.

1954-től az általános iskolai oktatás áttért a nyolc osztályos tanításra (0.–8. osztály). A végzősök a szomszédos Kaszonyban folytatták tanulmányaikat 9. és 10. osztályokban. Az 1953/54-es tanévben az iskola igazgatója Lakatos Sándor volt.

Papiban az oktatás helyszínei kezdetben váltakoztak: előbb az óvoda hátsó épületében kapott helyet, majd később a csehek által épített kaszárnya épülete funkcionált iskolaként.

A változás szele 1972-ben érte el falunkat, amikor is a helyi kolhoz építőbrigádja a Szovjetunió fennállásának 50. évfordulója alkalmából új iskolával ajándékozta meg a települést. Az iskola alapító cégtábláján a mai napig ez a felirat áll:

„Ezt az iskolát a popovói Lenin Útja Kolhoz építtette 1972 szeptemberében...”

2. kép: Az iskola alapítótáblája

3. kép: Az új iskola 1972-ben

1990-ben újabb változás következett be az oktatás terén: az addigi nyolc osztályos általános iskolai tanítás kilenc osztályossá vált, úgy, hogy a nulladik évet megszüntették.

1991-ben Ukrajna önálló állammá vált. Az 1992/93-as tanévtől bevezetésre került az ukrán nyelv, egyelőre még fakultatív tantárgyként, majd később az állam hivatalos nyelvévé vált.

A *Papi Általános Iskola* (ekkor még ez volt a hivatalos neve) falain belül mindig is aktív élet zajlott. Az itt tanuló diákoknak lehetőség adatott különféle szakkörökben részt venniük és kipróbálni magukat, akár sportban, akár zenében, táncban vagy hagyományörzésben. Majd két évtizeden keresztül az intézmény a Beregszászi Sportiskola kihelyezett fiókintézeteként működött. A gyerekek számos helyi, országos és nemzetközi versenyen vettek részt és szereztek dobogós helyezéseket. De nemcsak a sportban jeleskedtek: citera és néptánc szakkör is működött, ami szintén nagy sikereket és elismerést hozott az iskolának számos éven át. Mindemellett fontos szót ejtenünk a híres sakkszakköréről, amelyet *Kecskés Béla* (költő, pedagógus) vezetett.

4. kép: Kecskés Béla sakkozás közben

Többek között ő alapította meg az iskolai múzeumot, ami mai napig épségben van és ékesíti az iskolát és a falut. A múzeumba való belépő táblára az alábbi üzenet van írva:

„Itt minden tárgy - történelem”.

5-6. kép: Tájéismereti múzeum az iskolában

Az iskola kiemelkedő és közismert pedagógusai: *Kecskés Béla*, történelem és földrajz tanár, költő, aki a Magyar Írószövetség tagja volt. 1997. január 22-én halt meg, egykori jelenlétét az iskola falán emléktábla idézi. *Márkus Béla*, kémia és biológia tanár, aki a citera szakkör működtetése és a hagyományörzés mellett, Makarenko-díjban részesült. *Márkus Zsuzsanna*, egykori matematika tanár, az Oktatás Jelese díjban részesítették.

7. kép: Kecskés Béla emléktábla

Az iskola egykori tanulói, akik a világ számára is ismertté váltak: *Veres Péter*, híres magyar festő, grafikus, aki többek között alapító tagja volt a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának. Csodálatos festményeivel és kiállításaiival számos díjat bezsebelt aktív évei alatt (2004-ben hunyt el). *Nagy Zoltán Mihály*, kárpátaljai magyar költő, író, legismertebb alkotása „*A sátán fattya*” című regénytrilógia. 1994 óta a Magyar Írószövetségnek, 2005 óta pedig a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának tagja, valamint ugyanebben az évben József Attila-díjban is részesült. Mai napig Csonkapapiban él és alkot.¹

Az iskola tanulói létszámáról a legkorábbi adatokat 1962-ből gyűjtöttem, ekkor 154 tanuló járt a régi kaszárnya épületébe, ami akkor iskolaként működött. 1972-ben a kolhoz által épített új iskolába 159 tanuló és 16 pedagógus költözött át. Az iskola igazgatója ebben az időben Pösze Csaba volt.

A legfrissebb adatok 2023 szeptemberéből származnak, mely szerint 68 tanuló és 16 pedagógus kezdte meg a 2023/24-es tanévet.²

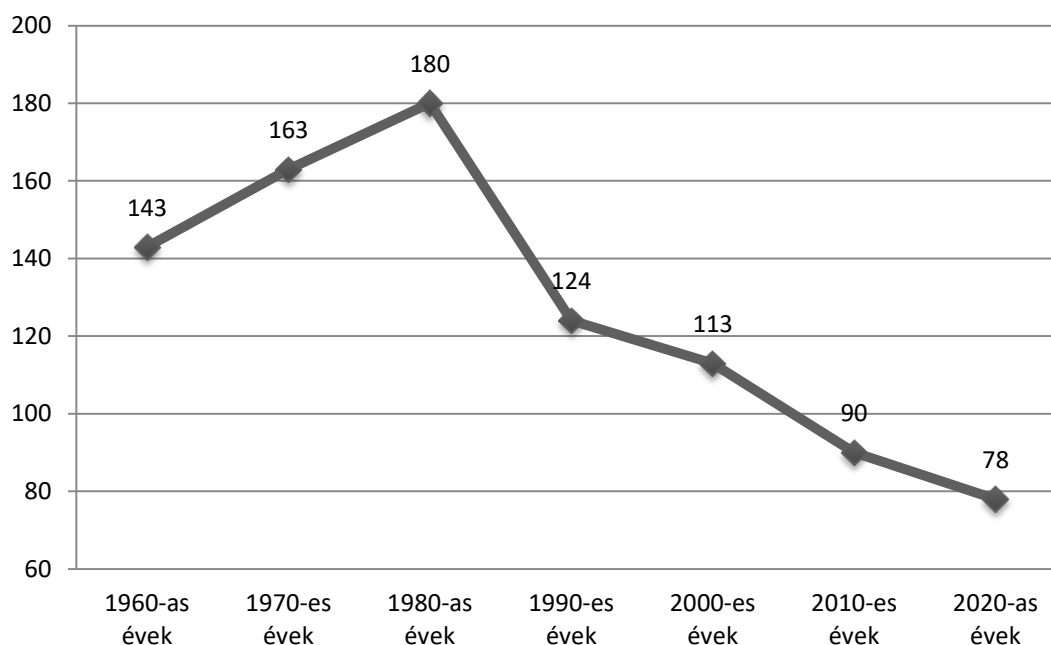
---

¹ **Adatközlő:** Márkus-Kárpáti Anita, a Papi Gimnázium történelem és földrajz szakos tanára.

² **Forrás:** az iskola archívuma, hozzáférést biztosított Sütő Gábor, az iskola igazgatója.

3. ábra: A tanulók létszámának átlaga az 1960-as évektől napjainkig

(Forrás: saját szerkesztés az iskola archívum adatai alapján.)

A 2. ábrán láthatjuk, hogy a legmagasabb átlag tanulói létszám az 1980-as években volt megfigyelhető. Az 1960-as 70-es években átlagos növekedés figyelhető meg, míg a 80-as évektől napjainkig folyamatos és drasztikus csökkenés. 30 év alatt a felére redukálódott a tanulók létszáma. Ennek oka az alacsony születési szám és az egyre inkább elterjedő migráció.

A 2022/23-as tanév 85 tanulóval indult, de az országban kialakult háborús helyzet miatt 69 tanuló maradt a tanév végére.

Csonkapapi történetéből is láthatjuk, hogy számos nehézséggel kellett szembenéznük az itt élő lakosoknak az évszázadok, évtizedek során. Viszont egy biztos volt: ezen a településen mindig magyar ajkú emberek éltek és élnek. Bárhol is húzták meg a határokat és bármely oldalra is került a település, a magyar szó mindig megmaradt ezen a vidéken. Viszont, ami még szintén megmaradt és jelen van mai napig, az a folytonos politikai, gazdasági, társadalmi viszályok megléte, az ideológiák állandó harca, a szabad nyelvhasználat s jogainak szabályozása, korlátozása a kisebbségben élők számára.

3.3. Változást hozó törvények az iskolában

Ukrajnában a 2017 szeptemberében bejegyzett és 2020-ban elfogadott új, „A teljes és általános középfokú oktatásról” (*Про повну загальнусередню освіту*) szóló törvénynek megfelelően három új szintre bontják az oktatási rendszert: elemi iskola (1–4 osztály),

gimnázium (a korábbi általános iskola, 5–9. osztály) illetve líceum (a korábbi középiskola, 10–11., 2027-től 10–12. osztály). (KISZó 2021)

Az ukrainai közigazgatási reform egy 2015-ben kezdődött folyamat, amelynek célja az ország decentralizációja, a helyi önkormányzatok jogkörének bővítése, valamint Ukrajna közigazgatási beosztásának átalakítása. (Sebők 2021: 6) Az Ukrán Legfelsőbb Tanács a 2020. július 15-én elfogadott törvényben október 25-re írta ki az önkormányzati választásokat, ahol már az új kistérségi társulások alkotta helyi önkormányzati rendszerben választották meg a helyi képviselőket és előljárókat. (Tóth–Orosz 2020)

Ennek megfelelően alakult meg a Kaszonyi Kistérség, amely magába foglalja Csonkapapit és a környező, szomszédos községeket.

A Papi Általános Iskola a Beregszászi Járási Tanács fennhatósága alá tartozott, de a közigazgatási reform végrehajtását követően a Kaszonyi Községi Tanács vette át az iskola fenntartásának jogát. Az új oktatási törvény és az adminisztrációs reform rendelkezéseinek megfelelően az iskolát 2021. február 4-én átnevezték Papi Magyar Tannyelvű Gimnáziummá (ukránul: *Попівська гімназія з угорською мовою навчання Косоньської сільської ради*). Ez a megnevezés 2023 februárjáig maradhatott meg, amikor is az államnyelv védelméért felelős ukrán ombudsman, Tarasz Kreminy felszólítására a megnevezésből el kellett távolítani a magyar tannyelvű megnevezést. Az oktatási törvény szerint Ukrajnában csak államnyelven működő iskolák funkcionálhatnak.³

---

³ **Adatközlő:** Sütő Gábor, az iskola igazgatója.

IV. KÉTNYELVŰSÉG ÉS NYELVI TÁJKÉP A CSONKAPAPI GIMNÁZIUMBAN

A kárpátaljai magyarság nyelvhasználata merőben eltér az anyaországi magyarság nyelvezetétől. Köszönhető ez részben a számos átvett kölcsönszónak, amelyek nagy részben színesítik a hétköznapi szókészleti állományt és nyelvhasználatot. Ennek a nyelvi eltérésnek az oka pedig nem más, mint a lakosság kétnyelvűsége.

4.1. Mi is az a kétnyelvűség?

David Crystal szerint „az evidens válasz a kérdésre: az, amikor valaki két nyelvet beszél.” A legtöbb ember számára a válaszadás a feltett kérdésre nagyjából ennyiben ki is merül. Részben helyes ezen meghatározás is, de valójában a kétnyelvűség fogalma egy sokkal komplexebb jelentéssel bír. Crystal a *Nyelv enciklopédiája* című könyvében a következőképpen folytatja gondolatmenetét: „A meghatározás azonban nem kielégítő. Nem foglalja ugyanis magába azokat, akik csak alkalmanként használják az egyik vagy a másik nyelvet, vagy azokat, akik az egyik nyelvet már hosszú évek óta nem használják. Nem foglaltatnak benne a meghatározásban azok sem, akik bár igen jól értenek, de nem beszélnek egy nyelvet, illetve, akik megtanultak olvasni, de nem tudnak beszélni, vagy írni egy másik nyelven. ... Az „evidens” válasz itt úgy hangoznék, hogy akkor tekinthetünk valakit kétnyelvűnek, ha anyanyelvi szinten beszéli mindkét nyelvet. Ez azonban túl szigorú feltétel.” (Crystal 1998: 451)

Az ÉKsz. és Gazdag Vilmos tanulmánya alapján a leggyakoribb és legkézenfekvőbb meghatározás szerint „kétnyelvű az a személy, aki két nyelvet (egyformán) jól használ, s a beszédhelyzetnek megfelelően váltogatni képes”. (Gazdag 2021: 14)

A kárpátaljai magyar közösség helyzetében kisebbségi kétnyelvűségről beszélünk. A tudományos kutatások és szociolingvisztikai vizsgálatok eredményeképpen — melyek főleg a funkcionalitás szemszögét vették alapul — kétnyelvűnek tekinthető az az egyén, aki a mindennapi beszédtevékenységében anyanyelvén kívül legalább még egy nyelvet képes használni és szituációhoz mérten váltogatni tudja, saját és közösségi normái, igényei szerint. (Márku 2013: 19)

A bilingvizmus (kétnyelvűség) létrejötte és kialakulása egy adott területen, vagy egy adott személy életében számos kérdést vet fel és hagy maga után. Ebben a folyamatban közrejátszhat a politika, vallás, gazdaság, területi elhelyezkedés, nemzetiség, anyanyelv, kisebbségi helyzet és még sok más tényező.

Az ok, amiért a kárpátaljai magyar nyelvjárások és egyben a nyelvhasználat is leginkább eltér az anyaországiakétól, az az orosz, valamint ukrán nyelvből átvett kölcsönszavak előszeretettel való, nagyarányú használata és alkalmazása. (Gazdag 2014)

„A kárpátaljai magyarság esetében őshonos és elrendelt kisebbségi kétnyelvűségről van szó.” (Gazdag 2014) Tehát a közösség politikai okok miatt vált kisebbségivé, nem pedig területcsere által. Az itt élők nagy része általában az oktatási intézményekben találkozik az államnyelvvvel. Tény, hogy a közösség első nyelve, az anyanyelv, a magyar jogilag teljesen alárendelt helyzetben és viszonyban van az államnyelvhez (ukránhoz) képest. A kárpátaljai magyarság túlnyomó többségben magyar domináns kétnyelvű. A magánéletben a magyar nyelv használatos, viszont a közösségi, hivatali és egyéb formális területeken elvárt az államnyelv alkalmazása. (Gazdag 2014: 10)

4.2. Mi az a nyelvi tájkép?

Általában, a legtöbb szakirodalmat alapul véve, a „nyelvi tájkép fogalmán egy adott térben fellelhető (képi és verbális) jelek összességét értjük, melyek információs és szimbolikus szerepet töltenek be”. (Tódor 2018: 112) Bauko János tanulmányában azt olvashatjuk, hogy „az adott terület, régió vagy városi agglomeráció nyelvi tájképét a hivatalos útjelző táblák, a reklámtáblák, utcanevek, helynevek, kereskedelmi egységek feliratai és kormányzati épületek hivatalos táblái adják”. (Bauko 2018: 55) A nyelvi tájkép legtöbbször olyan térségek vizsgálatakor releváns, ahol eltérő nemzetiségű, nyelvi és kulturális háttérű egyének, közösségek élnek együtt. (Bartha et al. 2013: 15) A kárpátaljai magyarság településeinek, intézményeinek változatos nyelvi tájképében jelentős szerepet játszik a többségi és kisebbségi nyelv folytonos megoszlása.

A nyelvi tájkép elemzése és tanulmányozása egy nagyon összetett és bonyolult folyamat, melyben számos szempontot érdemes és fontos figyelembe venni. A nyelvi tájkép mindig függ az aktuális társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális és nyelvpolitikai változásoktól, ezért folyamatosan mozgásban van és dinamikusan változik. (Cserniczkó 2016)

A nyelvi tájképet sok esetben „meghatározzák azok a törvények, rendeletek, melyek felülről szabályozzák a nyilvános tér kitöltésének kereteit”. (Cserniczkó 2016) Ez a kijelentés főképp jellemző az állami intézményekre, beleértve az iskolákat is. Az oktatási intézmények nyelvi tájképe egyfajta közvetítő szerepet tölt be a nyelvpolitika, a hatalmon lévő ideológiák és a társadalom magjai, vagyis a gyermekek között. A nyelvi tájkép hatással van a mindennapi nyelvhasználatunkra, a nyelvről való vélekedésünkre, s az

iskolák helyzetére is egyaránt. Míg a magánemberek és vállalkozók feliratai vagy szöveges táblái követhetnek más ideológiákat (amennyire a törvény engedi), mint a hivatalos szervek által előírt vizuális nyelvhasználat, addig az állami és hivatalos intézményekben minden esetben igazodni kell a nyelvpolitikában és nyelvi kérdésekben hozott rendeletekhez, szabályokhoz. (Laihonen 2018)

4.3. A Papi Gimnázium nyelvi tájképe

8. kép: A Papi Gimnázium

Az iskolához érkező elsőként az állami és nemzeti szimbólumok jelenléte tűnik fel, majd közelebb érve az iskola falain, illetve a bejáraton elhelyezett nyelvi információk, amelyek sok mindent elárulnak az intézmény belsejének vizuális, valamint működésének nyelvi helyzetéről.

Az iskola udvarán sétálva több kétnyelvű felirattal is találkozhatunk, ugyanis, az országban kialakuló kritikus és váratlan helyzetek miatt minden oktatási intézménynek óvóhellyel kell rendelkeznie, amely itt is az iskola körzetében helyezkedik el. Az alábbi táblák az óvóhelyhez való útbaigazításért és tájékoztatásért felelnek magyar és ukrán nyelven.

9. kép: Irányjelző tábla magyar és ukrán nyelven (укриття = óvóhely)

Az intézmény bejáráshoz érve megpillanthatjuk az iskola névtábláját, illetve más tájékoztató és figyelmeztető jellegű kiírásokat.

10. kép: Az iskola bejárati ajtaján lévő ukrán és magyar nyelvű szövegek

1) Az iskola a 2021-es átnevezés után még nem kapott az új nevének megfelelő névtáblát, így a korábbi státuszának megfelelő tábla szerepel a bejárat felett. A táblán kék alapon sárga írás látható, valamint az ukrán állami szimbólum, a címer. A szöveg ukrán nyelvű.

2) Tájékoztató és figyelmeztető jellegű plakátok az iskola bejárat ajtaján. A felső képen egy figyelmeztető szöveg olvasható magyar nyelven: „*Idegeneknek belépni tilos!*”. Az alsó képen egy tájékoztató szándékú plakát látható, mely nyíllal tájékoztat, hogy az óvóhely 100 méterre található. A plakát szövege kétnyelvű: ukrán és magyar.

3) Az iskola tagja az *Itt magyarul is...* mozgalomnak, melynek jelző matricája a bejárat ajtó felső sarkában található. A szöveg természetesen magyar nyelvű.

Az előtérbe érve több tábla is jelzi az iskola nyelvi tájképének kétnyelvűségét. Először is szembejön az intézmény грамота, диплом és oklevél fali kiállítása, melyek között ukrán és magyar nyelvű emléklapok is találhatóak.

11. kép: Magyar és ukrán nyelvű elismerő oklevelek

12. kép: Ukrán nyelvű oklevelek

13-14. kép: Magyar nyelvű elismervények

Tovább érve az iskola házirendje található két nyelven.

15. kép: Az iskola kétnyelvű házirendje

„Ukrajnában a korábbi 1989-es nyelvtörvény, illetve az új 2012-es nyelvtörvény is előírja, hogy az állami és a helyi önkormányzati szervek, egyesületek, vállalatok, intézmények és szervezetek megnevezése, körbélyegzője, fejléces űrlapjuk és cégtáblájuk szövege államnyelven kivitelezendő. Azonban a 2012-es törvényi hatály által, ahol a kisebbségi lakosság eléri a 10%-os arányt a helyi tanácsok határozata alapján az államnyelvű információk mellett vagy alatta használható a kisebbségi nyelv is az intézmények megnevezésénél és a feliratoknál (Cserniczkó 2003: 90, Beregszászi, Cserniczkó, Ferenc

2014: 30, 72). Az Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól 11. cikkelye 5. pontja előírja, hogy a hivatalos értesítések és a hirdetések nyelve az államnyelv, de a törvény 7. cikkelye harmadik bekezdésének hatálya alá eső területeken közzétehető a regionális nyelveken is (Cserniczkó, Ferenc 2014: 72)” – idézve Karmacsi Zoltán (2018: 176) tanulmányából.

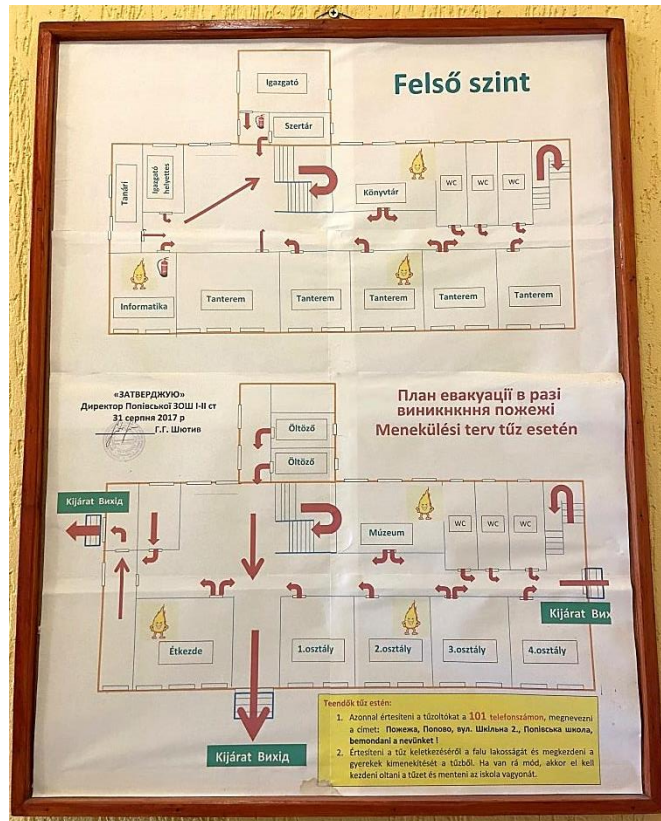
A 16. képen láthatjuk a „Загальні правила поведінки учнів у школі” (a tanulói magatartás általános szabályai az iskolában) nevezetű táblázatot. Szövege egynyelvű (ukrán). A plakát felső részén elhelyezett ukrán állami jelképek (címer, zászló) egyértelműsíteni kívánják, hogy ez egy Ukrajnában működő ukrán intézmény (ez még a későbbiekben többször is megfigyelhető lesz).

16. kép: Egynyelvű szabályzat a bejárati folyosó falán

Mindezek mellett a bejárati folyosón található az iskola menekülési terve, valamilyen vészhelyzet esetén, ukránul „План евакуації в разі виникнення пожежі”. A tábla kétnyelvű, magyar és ukrán nyelvű kiírást is tartalmaz.

17. kép: Menekülési terv magyar és ukrán nyelvű szöveggel

A belső folyosón egy „Isten hozott!” felirat köszönti az érkezőket.

18. kép: Magyar nyelvű köszöntés az iskola folyosójának falán

A folyosókon hangsúlyos szerepet kapnak az ukrán nemzeti jelképek (himnusz, zászló, címer), valamint az ehhez kapcsolódó szemléltetők, s ezek mind-mind jól látható helyen tűnnek fel. A magyar nemzeti jelképek kevésbé megtalálhatóak ezen a területen, kivéve a magyar zászló, de a címer és a himnusz nem szerepel a folyosók központi terein.

19. kép: Állami és nemzeti szimbólumok a földszinten

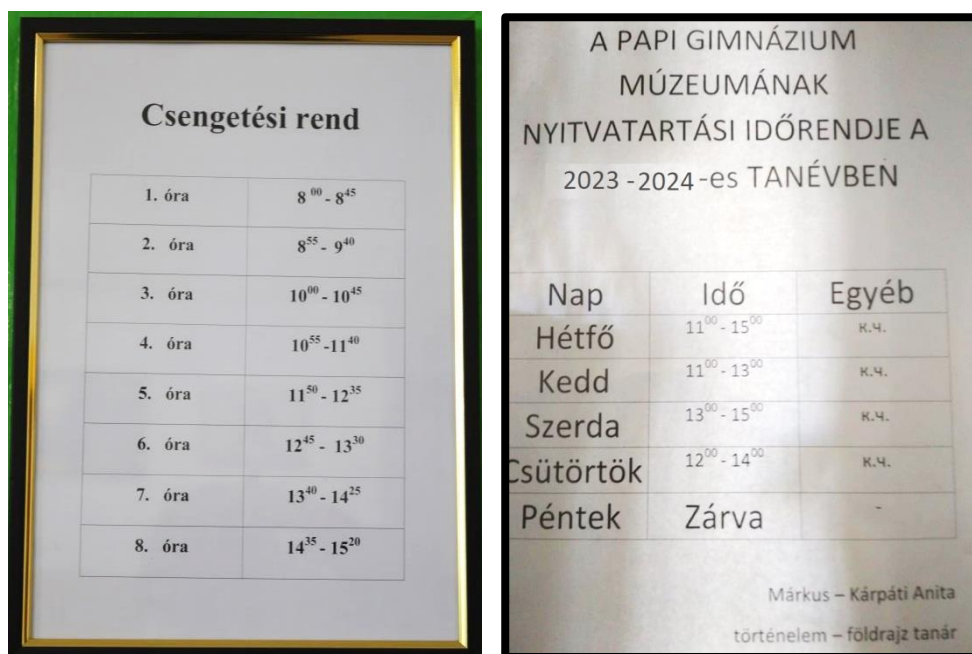
20. kép: Ukrán szemléltetőк a folyosó falán

21. kép: Magyar szimbólumok az emelet folyosójának falán

Az iskola életének, belső terének fontos eseményei, tájékoztatói, szabályai, érdekességei javarészt a folyosók tágas terein jelenek meg és az erre a célra kijelölt hirdetőtáblákon. A kárpátaljai magyar kisebbségi iskolákban megoszló az aránya a hivatalos ukrán nyelv és kisebbségi nyelv használatának tekintetében, mivel minden iskola más-más módszereket alkalmazva oldja meg a nyelvi vizualizálás kérdését. Ezek az információhordozók lényeges részei az iskola és a közösség mindennapjainak. (Karmacsi 2018)

22-23. kép: Időbeosztás magyar nyelven

24. kép: Az iskola múzeumának bejárati táblája magyar nyelven

25. kép: A múzeum szlogenjének egynyelvű kiírása

Додаток 4
до наказу по школі № 23
від 31.08.2022

Затверджую:
31.08.2022 року

В.о. директора Попівської гімназії: Т.Г.Шютів

**Розклад занять
гуртків
Попівської гімназії на 2022-2023 н.р.**

№ п/п	Дні проведення занять	Час проведення занять	Назва гуртка	Місце проведення
1	Понеділок	14 ³⁰ -15 ¹⁵ 15 ³⁰ -16 ¹⁵	«Юний філолог» « Умілі руки»	Приміщення 6-го класу Приміщення 5-го класу
2	Вівторок	14 ³⁰ -15 ¹⁵ 15 ³⁰ -16 ¹⁵	«Юний еколог» «Юний еколог» «Юний філолог»	На відкритому повітрі в природі або в 7 класі Приміщення 6-го класу
3	Середа	14 ³⁰ -15 ¹⁵ 15 ³⁰ -16 ¹⁵	«Юний еколог» « Умілі руки»	На відкритому повітрі в природі або в 7 класі Приміщення 5-го класу
4	Четвер	14 ³⁰ -15 ¹⁵ 15 ³⁰ -16 ¹⁵	« Умілі руки» «Юний філолог»	Приміщення 5-го класу Приміщення 6-го класу

26. kép: Szakkörök beosztása ukrán nyelven

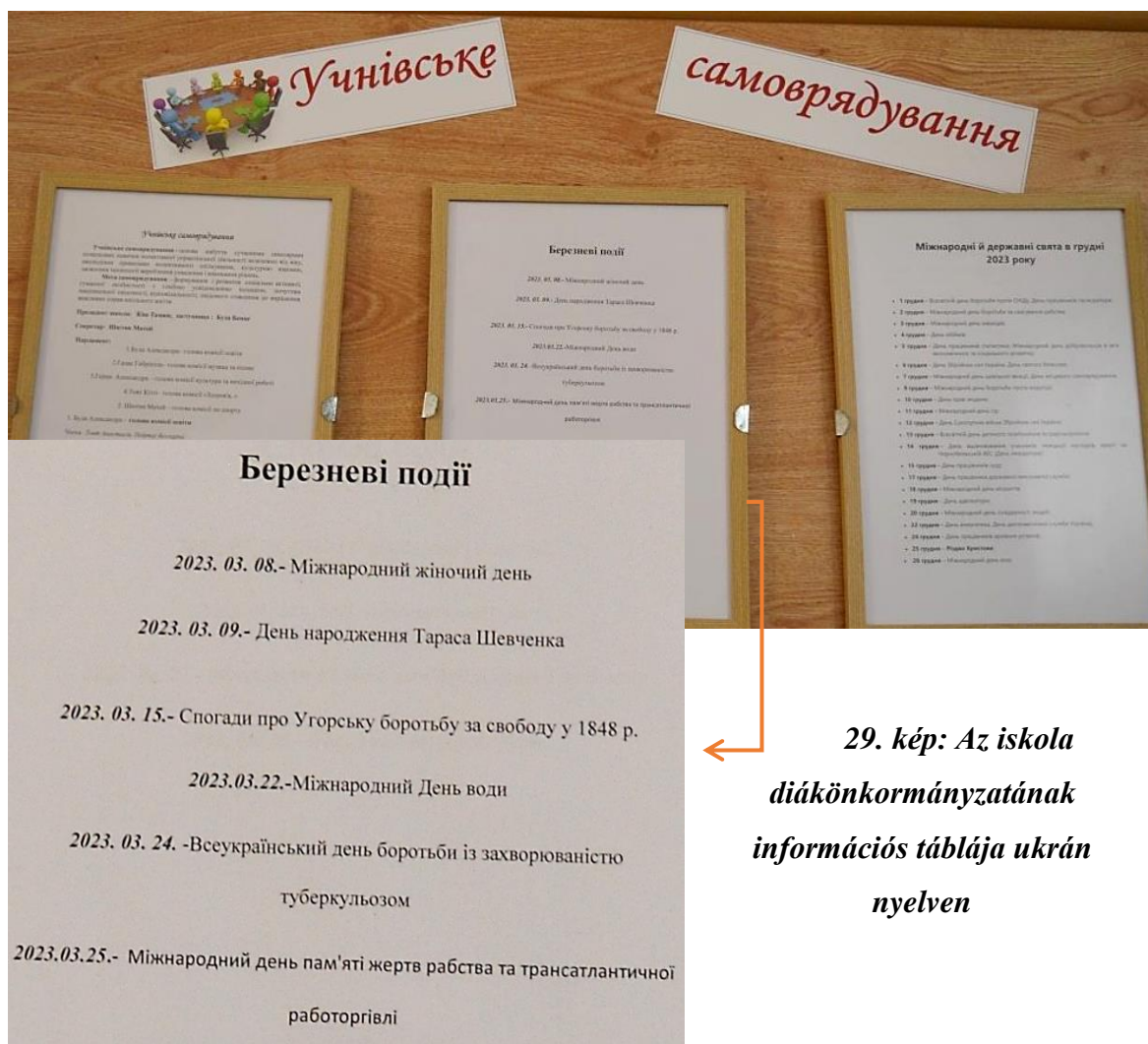

27. kép: Kétnyelvű információs táblák

28. kép: Balesetvédelmi sarok kétnyelvűen

29. kép: Az iskola diákönkormányzatának információs táblája ukrán nyelven

30. kép: Magyar nyelvű idézetek a folyosó falán

31. kép: Kézműves sarok magyar és ukrán nyelvű megnevezéssel

32. kép: Természetvédelemi fotósarok megnevezése magyar és ukrán nyelven

Az iskola igyekszik megfelelni az állam elvárásainak, követeléseinek, rendeleteinek. A 2010-es, 2020-as évek nyelvtörvényei és nyelvpolitikai változásai Ukrajnában nagy hatással voltak a kisebbségi iskolákra, ugyanis céljuk, az államnyelv előretolása és a kisebbségi nyelvek háttérbe szorítása. A kárpátaljai magyar kisebbségi iskolák (főleg a Beregszászi járás falvaiban) szinte teljes létszáma magyar anyanyelvű, így nem feltétlenül volt az ukrán a domináns nyelv a vizuális térben vagy a nyelvhasználatban. Az elmúlt években az olyan iskolák, ahol nem mutatkozott meg az államnyelv elsőbbsége, nem felelt meg az ország nyelvpolitikai ideológiáinak. Magyar ajkú közösség mindennapjaiból viszont nem lehet elvenni anyanyelvének használatát, így a közösség és a nyelvpolitika megfelelésének érdekében a kisebbségi és többségi nyelv egyensúlyba hozásával, vagy egyenlővé tételével próbálja a legtöbb intézmény kiküszöbölni a lehetséges problémákat. Ez figyelhető meg a Papi Gimnáziumban is és ezért van az, hogy a kétnyelvűség egyre több színteren figyelhető meg, mint korábban.

33. kép: Az étkezde kétnyelvű megnevezése

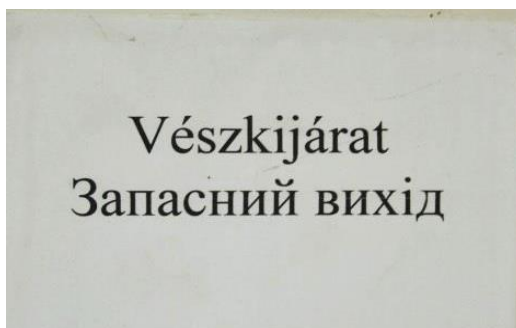
34-35. kép: A konyha ajtaján kihelyezett magyar és ukrán nyelvű szöveg

36. kép: A napi menüről két nyelven tájékozódhatnak a tanulók

37. kép: Kétnyelvű textus a vészkijáratokon

38. kép: A kulcstartó kétnyelvű felirata

39. kép: A tantermek névtáblája magyar és ukrán nyelven

40. kép: Ajtófeliratok magyar nyelven

Az osztálytermek arculata, belső elrendezése, plakátjai, szemléltetői, osztállysarkai, dekorációi sok mindent elárulnak egy-egy osztály vagy csoport életéről, az egymáshoz és a közös „munkához” való állásról. A nyelvi tájkép vizsgálatának szempontjából számos érdekesség figyelhető meg az osztálytermeken belül, például, hogy a tanulók hogyan viszonyulnak a nyelvekhez és ezt miként vetítik ki saját kis mindennapi közegük vizuális terére.

41. kép: Ukrán nyelvű órarend

	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek
1.	Ukrán	Olvasás	Torna	Olvasás	Torna
2.	Angol	Matematika	Magyar ny.	Matematika	Magyar ny.
3.	Matematika	Ukrán	Angol	Torna	Matematika
4.	Felfedezem a világot	Informatika	Munka	Ukrán	Ukrán
5.	Művészet		Felfedezem a világot	Művészet	Felfedezem a világot
6.	Hittan		Ukrán	Ukrán	

3. osztály

42. kép: Magyar nyelvű órarend

Az osztállysarkok esetében jellemző volt, hogy régen a tanulók és az osztályfőnökeik közösen, kézzel készítették el az osztállysarkokat és olyan értékeket jelenítettek meg rajta, amelyek számukra jelentősek és olyan nyelven, amelyet a mindennapi életben használnak. Ez a tradíció mára már kezd eltűnni, ugyanis egyre elterjedtebb lett a boltokban vásárolt, erre a célra szolgáló plakátok, melyek előre eltervezett részletekből állnak, ahová már csak be kell írni a tanulók névsorát és a további információkat. Az ilyen jellegű plakátok

többségi nyelven készülnek, viszont a kárpátaljai magyar iskolák közösségi kisebbségi nyelven fogják kitölteni az üres részeket. Így fordulnak elő egyre gyakrabban a kétnyelvű osztálysarkok. (Karmacsi 2018)

43. kép: Kétnyelvű osztálysarkok a Papi Gimnáziumban

A 2018-ban létrejött „НУШ” (Нова українська школа) reformjai között szerepel, hogy az alsó tagozatos osztályok tantermeit zónákra kell osztani, melyeket kis névtáblák segítségével kell elkülöníteni egymástól, hogy a gyermekek tudják, mikor melyik zónában vannak. Az alábbi képeken az iskola két nyelven megnevezett zónatáblái láthatóak. Ezek nem gyári, hanem házi, saját készítésű táblák. Megfigyelhető rajtuk, hogy a magyar és az ukrán nyelvű szöveg nem mutat teljes értékű azonosságot: a „комунікативна зона” például nem közlés, hanem társalgási terület lenne magyarul.

44. kép: Zónák megnevezése ukránul és magyarul

A tantermek falait mindenhol színes és érdekes plakátok, szemléltetők borítják. Ezek a szemléltetők lehetnek szórakoztató jellegűek, dekorációk vagy a tanulási folyamatot elősegítő eszközök. Magyar és ukrán nyelvű illusztrációk egyaránt jelen vannak az iskolában. A plakátok, szemléltető eszközök esetében is összességében kétnyelvűség a jellemző. A boltban megvásárolt, gyári készítésű szemléltetők általában egynyelvűek vagy ukrán, vagy magyar nyelvű szövegek találhatóak rajtuk. A pedagógusok és a tanulók saját készítésű szemléltetői azok, amelyekre a két- vagy többnyelvű textus megjelenése jellemző.

45. кеп: Magyar és ukrán nyelvтani szemléltetők a 6. osztályban

46. кеп: Magyar és ukrán nyelvű biológiai plakátok az 5. osztályban

Az osztálytermekben jól látható helyen, a tábla fölött helyezkednek el a nemzeti és állami szimbólumok, jelképek.

47. kép: Ukrán és magyar állami jelképek

A nemzeti és állami szimbólumok mellett, teret kapnak a magyar és ukrán nemzet történetében zajló fontos események illusztrációi. Az osztálytermekben nagy hangsúlyt fektetnek a jelentős alkalmakról való megemlékezésre, melyet plakátok, szemléltetők vagy saját kezű munkák formájában jelenítenek meg.

48. kép: A magyar honfoglalás térképe, alatta az ukrán nemzeti emléknappal

49. kép: Magyar és ukrán nemzeti értékek

50. kép: Március 15-re emlékezve

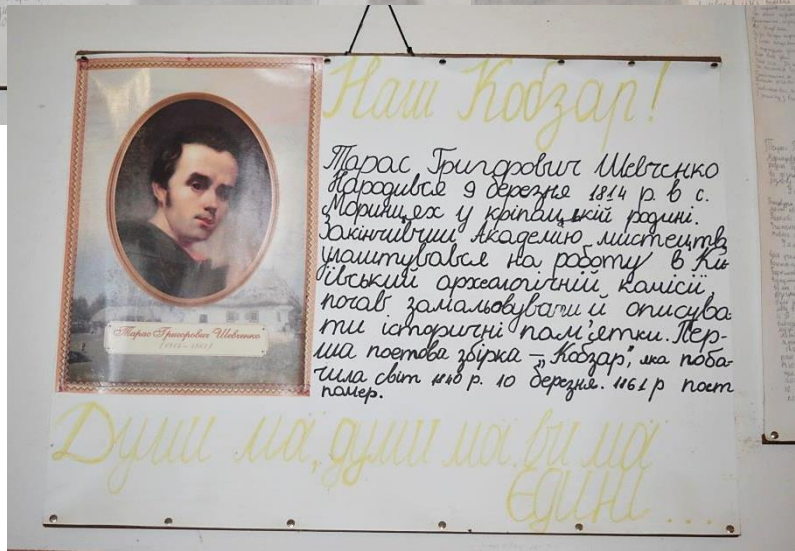
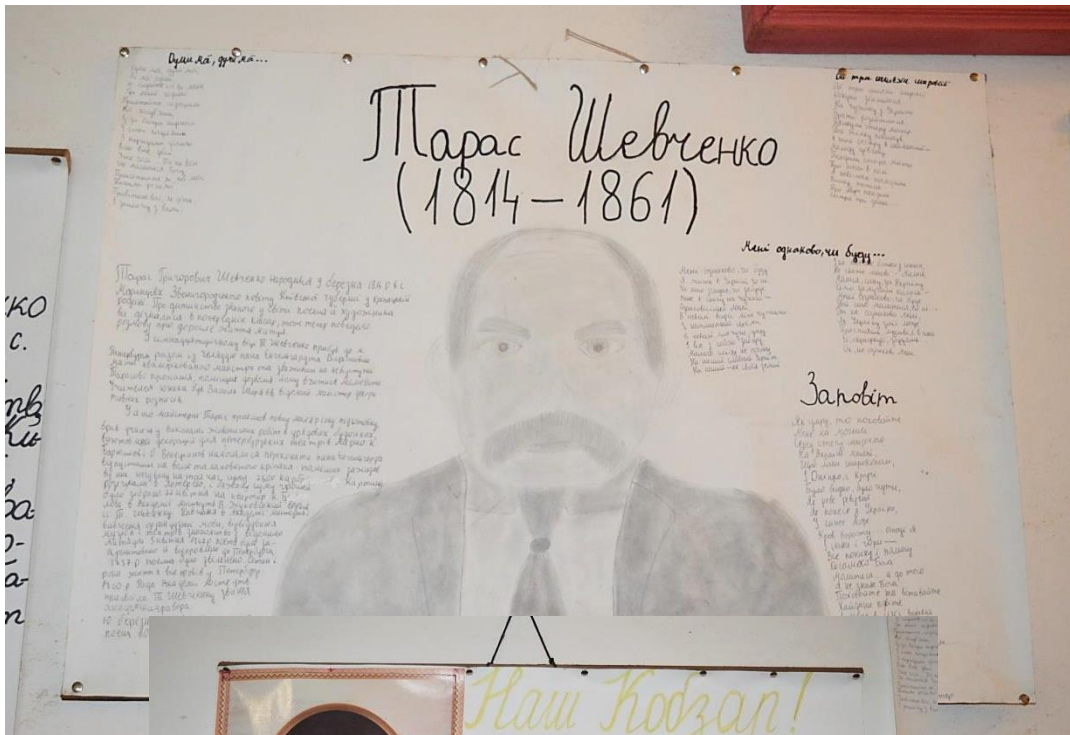
51. kép: A két nemzet története

A magyar, az ukrán és az angol irodalom is szerves részét képezi az intézmény vizuális világának. A tanulók szívesen készítenek rajzokat, plakátokat az irodalmi élet fontos alakjairól, műveiről. Az anyanyelv, az államnyelv és a tanulandó idegen nyelv irodalmának szeretetére és nyelvtanának helyes használatára hívják fel a figyelmet az alábbi képeken látható illusztrációk.

52. kép: Magyar irodalom

53. kép: Ukrán irodalom

A már elballagott diákok tiszteletére minden évben kiállítják és felteszik a folyosó falára egykori tanulók tablóját. Az iskola tablói és albumai mindig magyar nyelven készülnek, magyar nyelvű feliratok, idézetek láthatóak rajtuk.

56. kép: Végzős tanulók tablói és albuma magyar nyelven

A tabló mellett a Papi Gimnázium fontos hagyománya, hogy a ballagás napján a végzős osztály közösen ültet egy fát az iskola udvarára, maradandó emléket hagyva ezzel egykori alma mater-ükben. Az elültetett fa mellé kerül egy emléktábla, melyen az iskola neve és egy osztálykép található. Az emléktábla szövege magyar nyelven kerül fel.

57. kép: Magyar szövegű emléktábla

Összességében elmondható, hogy a Papi Gimnázium nyelvi tájképében jelen van a kétnyelvűség. Az intézmény falain belül és kívül: folyosókon, osztálytermekben, étkezdében, egyéb termekben és az udvaron megtalálhatóak egyaránt magyar és ukrán nyelvű feliratok és más vizuális szimbólumok. Az egynyelvű szemléltetők, plakátok, kiírások esetében is vannak csak ukrán és csak magyar nyelvűek, de azok is megoszló arányban. A kárpátaljai magyar kisebbségben élő gyerekek többsége az iskolában találkozik először az államnyelvvél, s annak használatával. A tanulóknak két nemzet nyelvét, identitását, kultúráját, hagyományait, ünnepeit, történelmét kell elsajátítaniuk, melynek ebben a korban a fő színtere minden gyermek életében az iskola. Az ott található nyelvhasználat és annak vizuális tere nagyban befolyásolja a gyerekek nyelvhez, kultúrához való állását.

Véleményem szerint az általam bemutatott intézmény nyelvi tájképe lehetőséget ad a tanulók és pedagógusok számára, hogy az anyanyelvüket és nemzeti értékeiket használhassák, valamint arra is, hogy az államnyelv az előírásoknak megfelelően jelen legyen az ott lévő közösség mindennapjaiban. Mindehhez a csatolt képek szolgálnak bizonyítékkul.

„Egy közösség nyelvekről való gondolkodását és kulturális értékítéleteit nemcsak akkor ismerhetjük meg, ha ilyen témákról faggatjuk őket. Elég lehet, ha benézünk egy osztályterem sarkába...” (Szabó Tamás Péter 2013)

4.4. A bilingvizmus megjelenése az iskola mindennapjaiban

Csernicskó István (2018) tanulmányában olvashatjuk, hogy a nyelvpolitika, valamint a nyelvi tájkép alakításában és formálásában számos szereplő vesz részt. A három szereplő —a nemzetállam, az anyaország és a nemzeti kisebbség intézményesült képviselői— mellett mások is szerepet kapnak a nyelvi tájkép alakításában. Ukrajna oktatáspolitikájában jelentős szerepe van az oktatás nyelvének és a nyelvoktatásnak. „Az egész oktatási folyamat része a nyelvi kultúra, a nyelvi tolerancia kialakítása és fejlesztése, a kulturális, nyelvi és etnikai sokszínűség iránti tiszteletre nevelés”. (Csernicskó–Melynyik 2007: 124)

A kárpátaljai magyar tanulók a mindennapi életük során, a magyaron, mint anyanyelvükön kívül egy másik nyelvvel is érintkeznek, ami nem más, mint a többségi nyelv, az ukrán. (Bátyi 2009: 14) Viszont egy nemzetnek nem csak nyelve, hanem: kultúrája, története, számos hagyománya, szokása, ünnepe, emléke és eseménye is van. A kárpátaljai magyar kisebbségi iskolákban jellemző, hogy mind a nemzetiségi (magyar), mint az állami (ukrán) ünnepek és jeles napok is megtartásra kerülnek.

Ebben az alfejezetben azt szeretném bemutatni, hogy hogyan funkcionálnak és jelennek meg a nyelvek, valamint a nemzeti identitás és állami értékek egy rendezvény, ünnepély vagy jeles nap alkalmával a Papi Gimnáziumban.

58. kép: A tanulók által készített plakát az iskolai terméskiállításon (magyar és ukrán állami szimbólumok)

59. kép: A két nyelv méltatása

60. kép: A magyar népmese napja a gyerekek munkáival

61. kép: A tanulók rajzai az Ukrajna védelmezőinek napjára

62. kép: Az iskolások saját készítésű dekorációja március 15-e alkalmából

Ahogy a fentebbi képeken is látszik, a tanulók előszeretettel készítenek olyan plakátokat, rajzokat és egyéb saját készítésű dolgokat, amelyek akár a kisebbségi, akár a többségi nyelvhez vagy identitáshoz kapcsolódnak.

A nemzetállamhoz vagy a többségi nemzethez kapcsolódó események méltatása egynyelvűen zajlik. A magyar történelem jeles napjai magyarul, míg Ukrajna történetének jeles napjai ukránul kerülnek megemlítésre.

63. kép: A magyar kultúra napjának egynyelvű dekorációja

64. kép: A béke napja Ukrajnában – „День миру”

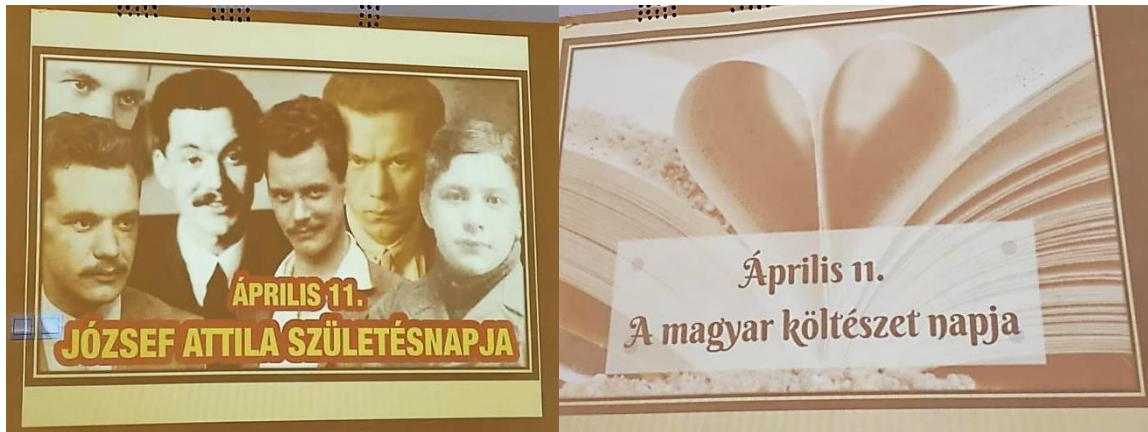

65.kép: A szabadság napja, magyar nemzeti ünnep

66. кеп: Тарас Шевченко етілкарја

67. kép: A magyar költészet és József Attila napja

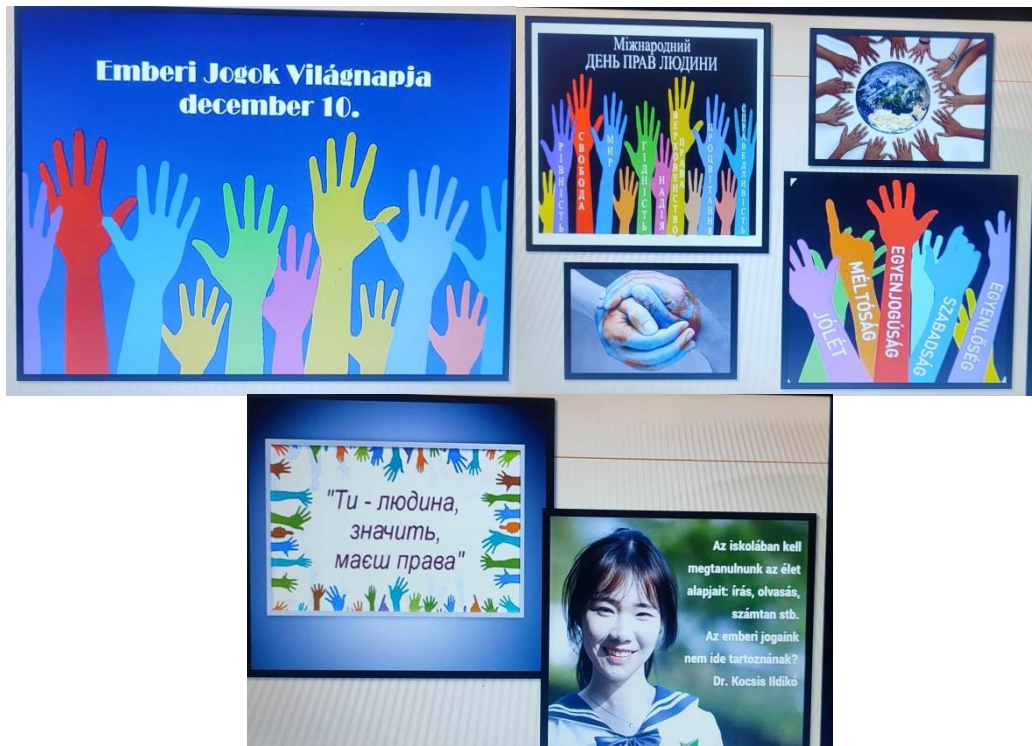
Az állami ünnepek mellett számos olyan jeles nap található a naptárakban, amelyre fontos felhívni a gyerekek, felnőttek figyelmét egyaránt, s olyan értékeket, célokat hordoznak magukban, amelyek nemcsak egy-egy országot, hanem az egész emberiséget érintenek. Ezeket hívjuk világnapoknak vagy nemzetközi (akció)napoknak. A világnapok célja, hogy egy-egy napra olyan ügyek is a figyelem középpontjába kerüljenek, amikről nem beszélünk minden nap, mégis kulcsfontosságúak az életünkben, ilyen például: a víz világnapja, az egészség világnapja vagy a Föld napja.

A legtöbb esetben a világnapok méltatása két- vagy többnyelvűen zajlik az iskolában. Magyarul, ukránul és angolul is említésre kerülnek az adott tematikák, hisz hasznos, ha egy globális fontosságú kérdéstről több nyelven is tájékozódunk és információt gyűjtünk a tanulók, pedagógusok.

68. A Föld napja három (angol, magyar, ukrán) nyelven

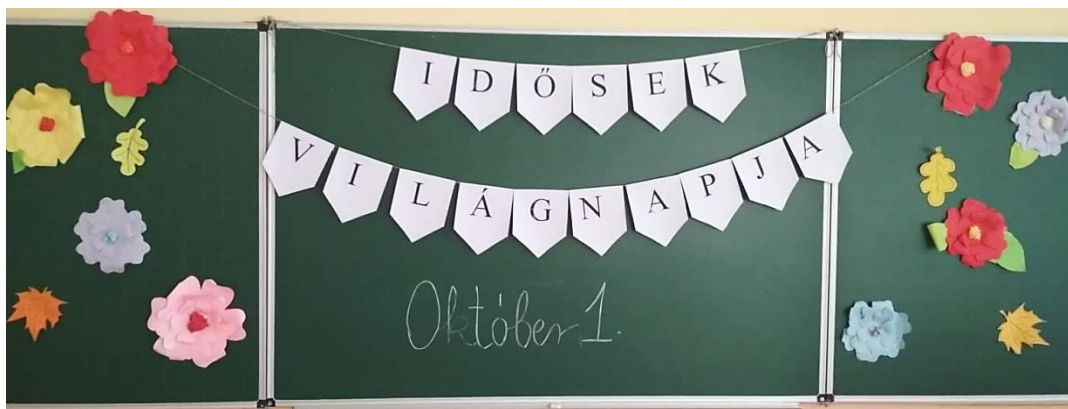

69. kép: Emberi jogok világnapja magyar és ukrán nyelvű illusztrációkkal

70. kép: Világnapok kétnyelvűen

71. kép: Idősek világnapja magyar nyelvű textusban

Az intézmény és közösségének belső eseményei, ünnepei hol egynyelvűen, hol kétnyelvűen kerülnek méltatásra. Ilyen alkalmak például: tanévnyitó, ballagás, pedagógusnap, karácsonyi ünnepség, terméskiállítás, farsangi mulatság.

72. Magyar nyelvű kiírások az iskola ünnepein

Mivel ezek olyan események, amelyek a tanulókért, pedagógusokért és az iskola közösségért vannak, ezért a domináns nyelv az anyanyelvük, a kisebbségi nyelv, azaz a magyar. Előfordulnak azonban ilyenkor is kétnyelvű megnevezések és kiírások.

73. kép: Kétnyelvű ábécébúcsúztató

74. kép: Terméskiállítás ukrán és magyar szövegdekorációval

75.kép: Az iskola megnevezése két nyelven

Az utóbbi képek alátámasztják, hogy a kétnyelvűség nemcsak az iskola nyelvi tájképében van jelen, hanem a közösség mindennapjainak is szerves részét képezi. Az intézmény és az ott dolgozó pedagógusok igyekeznek mindent megtenni annak érdekében, hogy az anyanyelvű iskola, kultúra és nemzeti identitás megmaradjon, úgy, hogy közben megfelelnek az ukrán nyelv- és oktatáspolitikai feltételeinek, előírásainak, törvényeinek.

A kárpátaljai magyar nemzetiségű kisebbségnek ukrán állampolgárként érdeke az ukrán nyelv elsajátítása, azonban nem mindegy, hogy ezt additív (hozzáadó) vagy szubtraktív (felcserélő) módszerekkel kívánják elérni az állam döntéshozó szervei. Ahhoz, hogy a kárpátaljai magyar kisebbség kétnyelvűsége ne felcserélő, hanem hozzáadó kétnyelvűség legyen, nyelvi tervezésre, valamint tudatos oktatástervezési tevékenységre van szükség. Jelenleg az ukrán államnak és a kárpátaljai magyar közösségnek eltérő céljaik vannak, ugyanis az ukrán oktatáspolitikája jelenleg azon dolgozik, hogy egy átírási (tranzitív) oktatási modellt vezessen be a nem ukrán anyanyelvű iskolák számára, aminek az a célja, hogy kialakítsa a többségi egynyelvűséget. (Séra 2009)

V. NYELVEK FUNKCIONÁLÁSA AZ INTÉZMÉNYBEN DOLGOZÓ PEDAGÓGUSOK NYELVHASZNÁLATÁBAN (KÉRDŐÍVES KUTATÁS)

5.1. A kérdőíves kutatás tárgyának, céljának, hipotéziseinek és módszereinek bemutatása

A kutatás tárgya: nyelvhasználat vizsgálata egy kárpátaljai magyar kisebbségi iskolában.

A kutatás célja: feltárni és bemutatni, mely nyelvek funkcionálnak a Papi Gimnázium pedagógusainak nyelvhasználatában.

A kutatás hipotézisei:

- az intézmény pedagógusainak nyelvhasználatában jelen van a két- és / vagy többnyelvűség;
- az iskolán belüli kommunikációban a magyar nyelv dominál, viszont a hivatali dokumentációk és a regionális oktatási hivatalokkal való kommunikáció során a többségi nyelv van elsőbbségben;
- a pedagógusok negatívan vélekednek az ukrán oktatás és kisebbségpolitika hatásairól a magyar tannyelvű iskolák működésére nézve.

Módszer: kérdőíves vizsgálat.

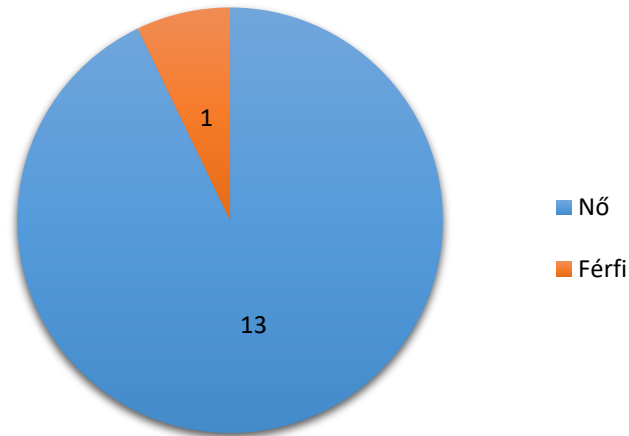
5.2. A kutatás felépítése és menete

A kérdőívet internetes űrlap formájában alkottam meg, s jutattam el online a tanári kollektívának. A kérdőív — ahogy már a címében is benne van — a nyelvek funkcionálásának vizsgálatával kíván foglalkozni a Papi Gimnázium pedagógusainak nyelvhasználatában.

Az űrlap felépítésében megtalálhatóak szociológiai változókra (kor, nem), nyelvhasználatra (*Milyen nyelven végezte tanulmányait?*, *Melyik nyelvet használja gyakrabban a hétköznapi/munkája során?*, *Melyik nyelv dominál a tanóráin?*), valamint a kétnyelvűség kapcsolatára (kölcshözvetések ismerete, kevert nyelvhasználatra) vonatkozó és irányuló kérdések is.

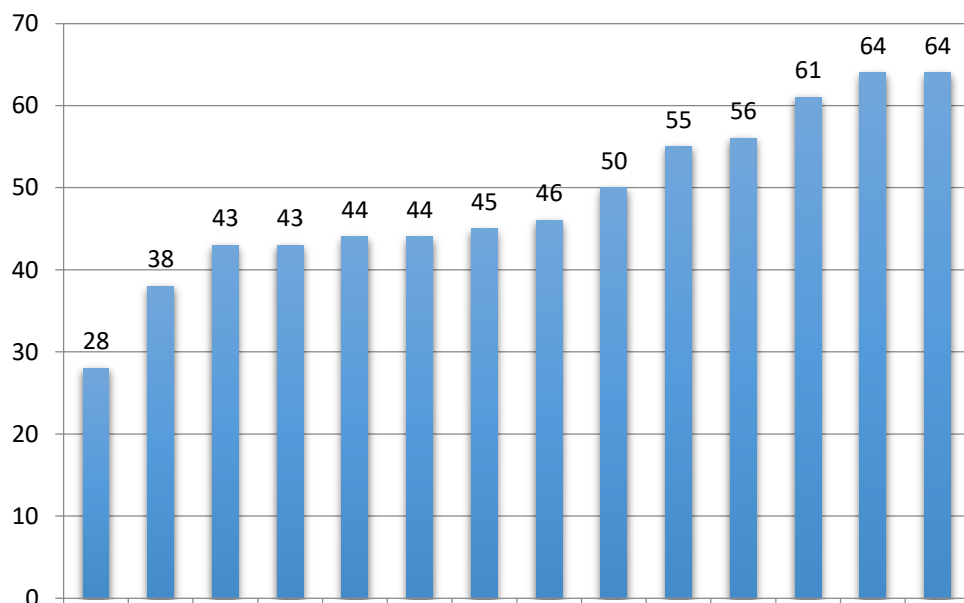
5.3. A kutatás eredményei

A Papi Gimnázium teljes tanári kara 16 pedagógusból áll, ebből 14 adatközlő segítette a munkámat. Kutatásomban a nemek szerinti elosztás alapján 13 nő és 1 férfi vett részt.

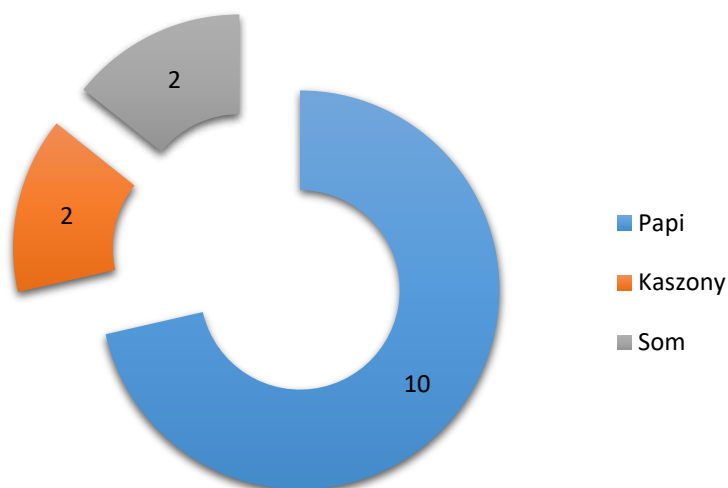
4. ábra: Az adatközlők nemek szerinti felosztása

A kérőív első felében a szociológiai változókra irányuló kérdésekre szerettem volna választ kapni, azért, hogy megvizsgálhassam az eltérő nemű, korosztályú és iskolázottságú egyének, hogyan vélekednek az érintett témáról. Az életkor tekintetében a legidősebb adatközlő(k) 64 éves, tehát 1960-as születésű, a legfiatalabb pedig 28 éves, 1995-ös születésű.

5. ábra: Korosztály szerinti megoszlás

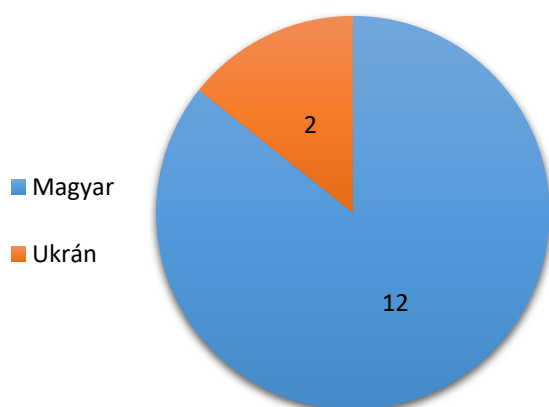
Az adatközlők lakhelyét tekintve három települést különböztethetünk meg: Csonkapapi, Mezőkaszony és Beregsom. Az iskola tanárai közül a legtöbben Papiban laknak 10 fő, Kaszonyban és Somban pedig 2-2 fő.

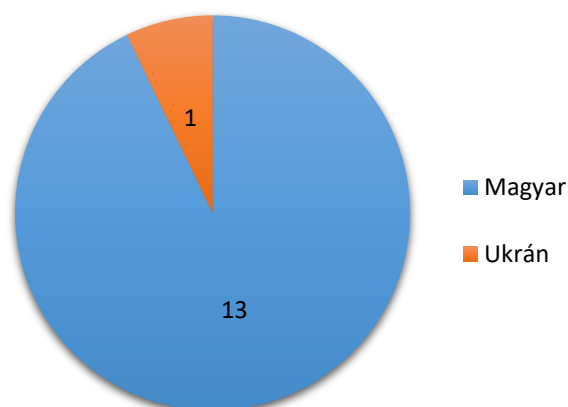
6. ábra: Az adatközlők lakhelye

A következő kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy az adatközlők lakhelyének típusa magyar többségű település vagy ukrán többségű település. A válaszadók teljes létszáma, azaz mind a 14-en magyar többségű településen élnek.

A válaszadók közül 12-en vallották magukat magyar, 2-en pedig ukrán nemzetiségűnek, bár előfordul, hogy valaki összekeveri az állampolgárság fogalmát a nemzetiséggel. Az anyanyelvi kérdésben 13 fő a magyart, 1 fő pedig az ukránt jelölte anyanyelvének.

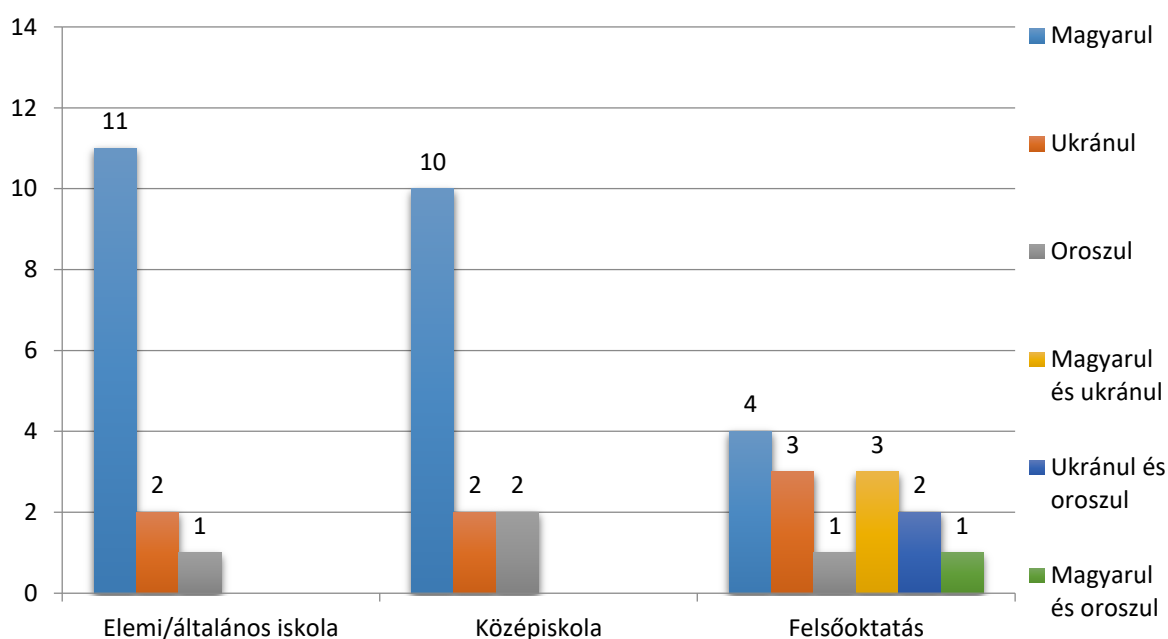

7. ábra: Az adatközlők nemzetisége

8. ábra: Az adatközlők anyanyelve

A kérdőív következő szakasza már a nyelvhasználathoz kapcsolódik. A kitöltők közül a legtöbben magyar nyelven tanultak az elemi/általános iskolában, de akadtak olyanok is, akik ukrán vagy orosz nyelven. A középiskolát még mindig többségében magyarul végezték el az érintett pedagógusok, de itt is van példa arra, hogy valaki ukrán, illetve orosz nyelven tanult. A felsőoktatáshoz érve már megoszlobb adatokat kapunk, hisz van, aki csak magyarul, ukránul vagy oroszul, de van olyan is, aki magyarul és ukránul, ukránul és oroszul vagy mind három nyelven végezte tanulmányait.

9. ábra: Az adatközlők nyelvhasználata a tanulmányaik során

A válaszok alapján 6-an az *Ungvári Nemzeti Egyetemen* (Ужгородський національний університет), 5-en a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán* (egykori Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola), 2-en a *Munkácsi Tanítóképzőben* (Munkácsi Humán-Pedagógiai Kollégium), 1 fő pedig a *Drohobicsi Ivan Franko Főiskolán* (Дрогобицький педагогічний університет ім. І. Франка) szerezte végzettségét.

A statisztika azt mutatja, hogy a legtöbb adatközlő a tanári/tanítói diploma megszerzése után el is helyezkedett a tanári pályán és a nagy része a Papi iskolában kezdte s ott dolgozik jelenleg is.

Adatközlők száma	Mióta van a tanári pályán?	Mióta dolgozik a Papi Gimnáziumban?
1.	1978 óta (46 éve)	1978 óta (46 éve)
2.	1983 óta (41 éve)	1983 óta (41 éve)
3.	1986 óta (38 éve)	1988 óta (36 éve)
4.	1989 óta (35 éve)	1984 óta (40 éve)
5.	1990 óta (34 éve)	1994 óta (30 éve)
6.	1992 óta (32 éve)	2015 óta (9 éve)
7.	1997 óta (27 éve)	1999 óta (25 éve)
8.	1998 óta (26 éve)	2000 óta (24 éve)
9.	2001 óta (23 éve)	2001 óta (23 éve)
10.	2001 óta (23 éve)	2001 óta (23 éve)
11.	2001 óta (23 éve)	2003 óta (21 éve)
12.	2002 óta (22 éve)	2002 óta (22 éve)
13.	2008 óta (16 éve)	2018 óta (6 éve)
14.	2015 óta (9 éve)	2015 óta (9 éve)

1. táblázat: Az adatközlők tanítási évei

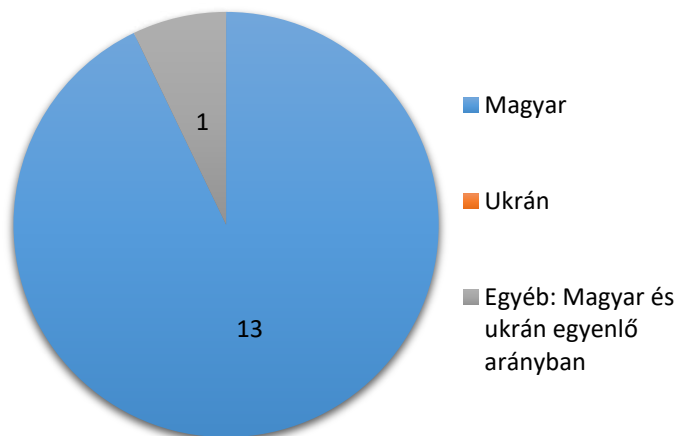
A kérdőív eredményeiből az is kiderül, hogy a megkérdezett pedagógusok olyan tantárgyat/tantárgyakat tanítanak, amilyen szakosként szereztek végzettségüket, diplomájukat. Tehát nem áll fent az a helyzet, — ami mostanában sajnos egyre gyakoribb — hogy például tanárhiány miatt a földrajz szakos tanár oktatja a magyar nyelv és irodalom tantárgyat.

AK1: „Magyar nyelv és irodalom szakos pedagógus vagyok végzettségem alapján és magyar nyelv és irodalom tantárgyat tanítok az iskolában.”

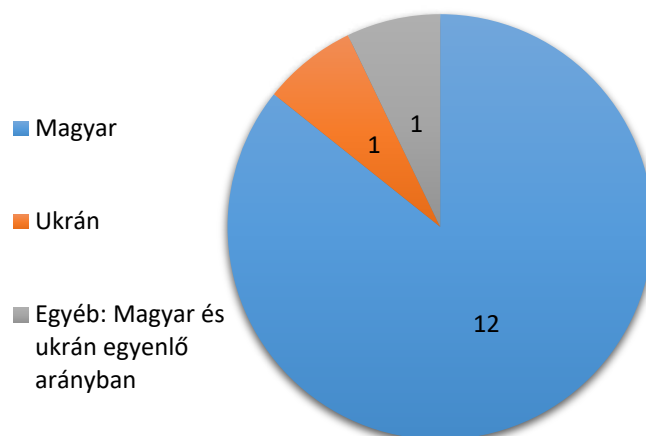
AK2: „Matematika szakos vagyok, az iskolában matematikát (algebrát és mértant) tanítok.”

AK3: „Történelem – földrajz szakos tanárként történelem és földrajz tantárgyakat tanítok.”

A megkérdezettek többsége a magyar nyelvet használja gyakrabban mind a magánélete, mind a munkája során, bár mindkét esetben van olyan, aki egyenlő arányban alkalmazza az ukrán és a magyar nyelvet is.

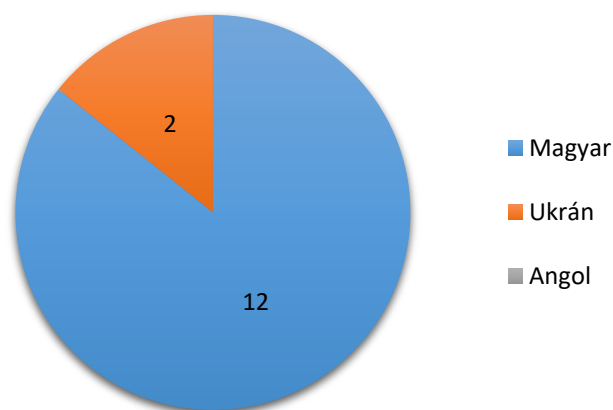

10. ábra: Gyakrabban használt nyelv a magánéletben

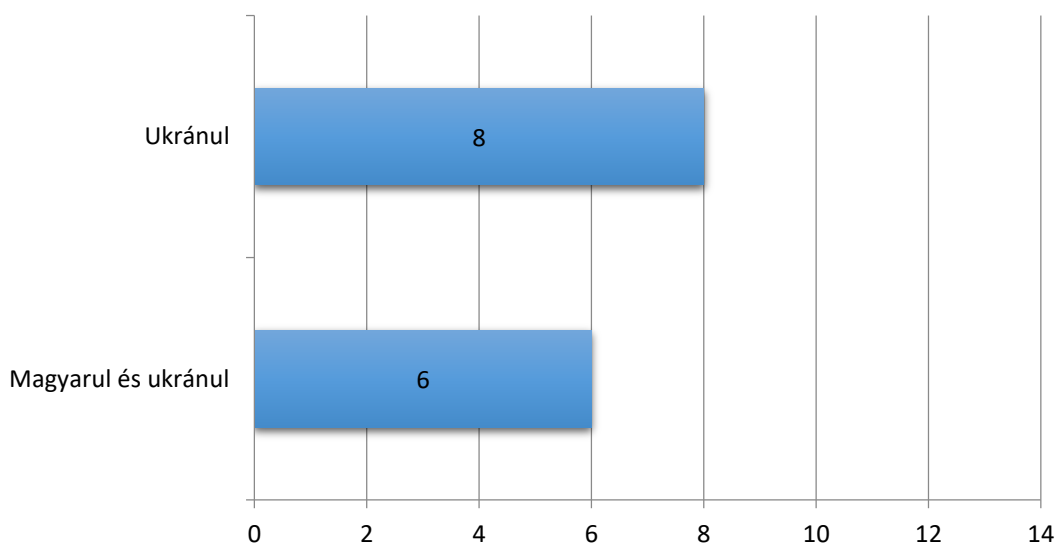
11. ábra: Gyakrabban használt nyelv a munkahelyen

A következőkben arra szerettem volna választ kapni, milyen nyelvek dominálnak az oktatási, illetve az iskolán belüli folyamatokban. Ahogy a *11. ábrán* is láthatjuk, a tanórák keretein belül a magyar nyelv használatos nagyobb arányban, az ukrán nyelv dominanciájának mértéke jóval kisebb, az angol nyelvre pedig nem érkezett válasz (az angol szakos tanár nem vett részt a kérdőív kitöltésében).

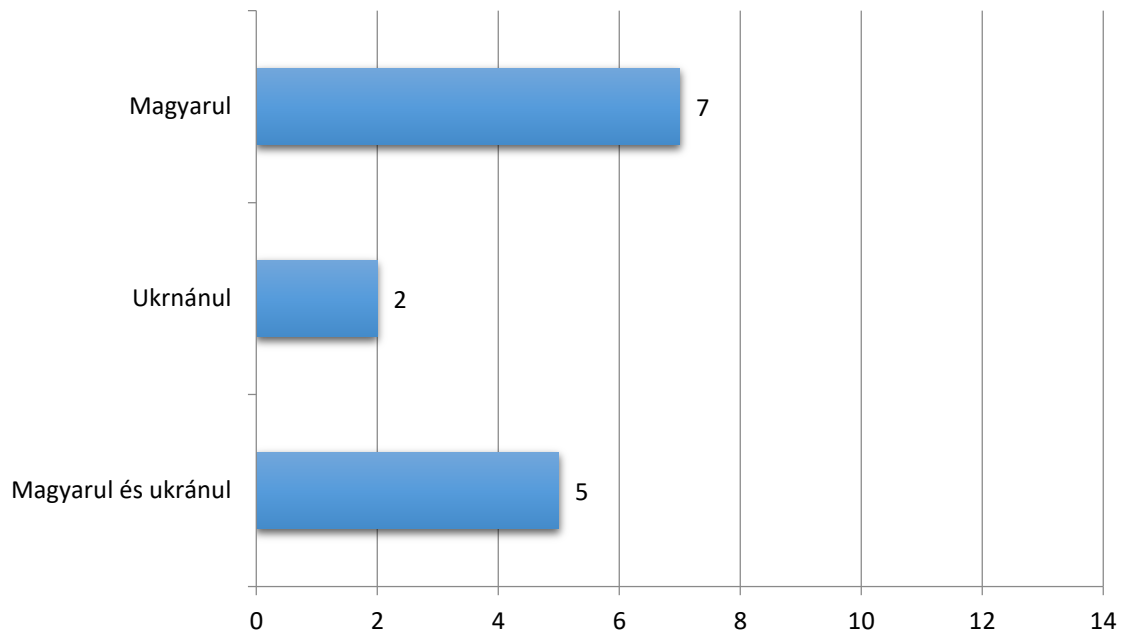
12. ábra: Melyik nyelv dominál a tanóráin?

Az iskola hivatali dokumentációit (osztálynapló, órarend, óravázlat) a válaszadó tanárok többsége ukrán nyelven írja, viszont néhányan a kétnyelvű választ jelölték, tehát a magyart és az ukránt is alkalmazzák az említett dokumentumok elkészítésénél. Önmagában a „magyarul” válaszlehetőségre nem érkezett válasz, tehát teljesen nem íródnak magyar nyelven ezek az iratok.

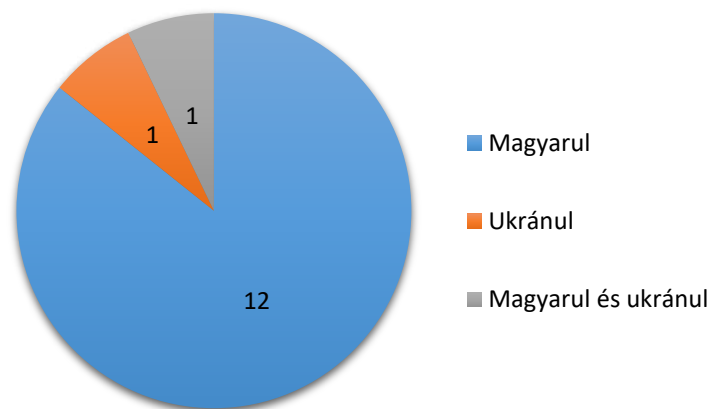
13. ábra: Milyen nyelven írja az iskola hivatali dokumentációit (osztálynapló, órarend, óravázlat)?

Arra a kérdésre, hogy milyen nyelven készülnek fel a tanórákra (milyen nyelven keres anyagot, készít óratervezetet, szemléltetőket) megoszló válaszok érkeztek. Az eredmény azt mutatja, hogy többségében magyar nyelven készülnek fel a pedagógusok az óráikra, de gyakori az is, hogy két nyelven, magyarul és ukránul. Kizárólag ukrán nyelven 2 adatközlő pedagógus készül fel és készít segédleteket a tanóráira.

14. ábra: Milyen nyelven készül fel a tanóráira?

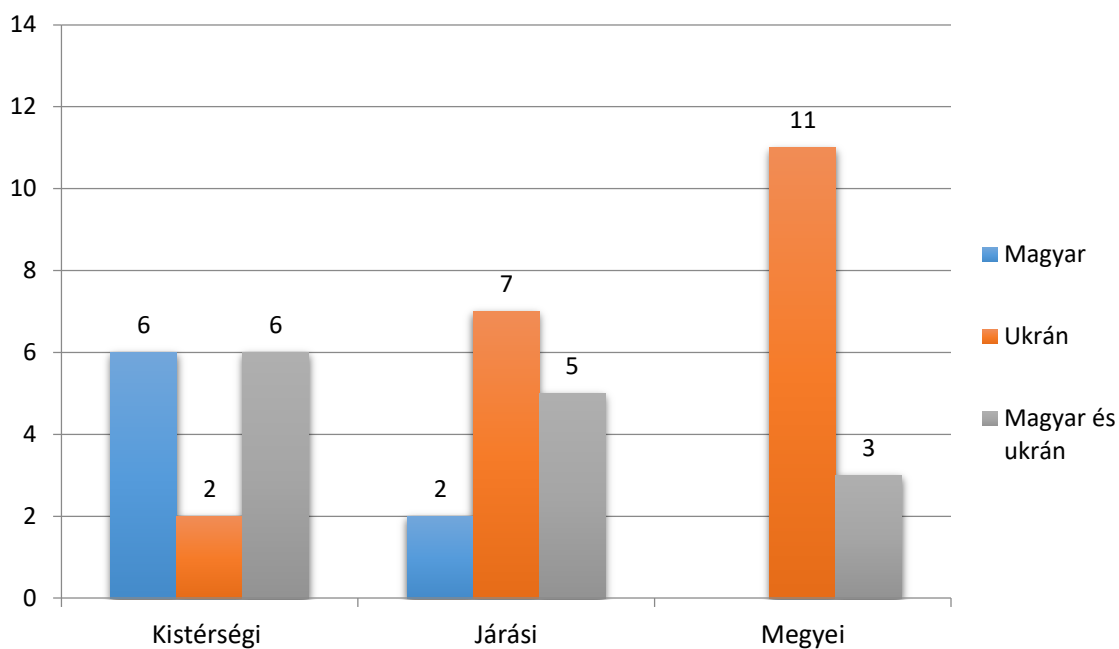
Az iskolában dolgozó tanárok kollégáikkal nagyrészt magyarul kommunikálnak, 1 fő ukránul, 1 fő pedig kétnyelvűen, magyarul és ukránul is.

15. ábra: Milyen nyelven kommunikál az iskolában dolgozó kollégákkal?

A regionális oktatási hivatalokkal való kommunikáció során az ukrán nyelv emelhető ki nagyobb arányban. Az adatközlők válaszai alapján a kistérségi oktatási hivattal történő kommunikáció leginkább magyar nyelvű vagy kétnyelvű, erre egyenlő arányban érkeztek válaszok. Járási szinten már gyakoribb az ukrán nyelv alkalmazása, viszont jellemző a két nyelv használata is. Megyei szinten pedig már főként ukrán nyelvű a kommunikáció, de még itt is megfigyelhető a kétnyelvűség jelenléte.

16. ábra: Milyen nyelvű a kommunikáció a területi oktatási hivatalok irányába / irányából?

A kérdőívem során megkérdeztem a pedagógusoktól, hogy *szerintük a tanulók melyik nyelven tudják legjobban kifejezni önmagukat az iskolában?* Az adatközlők egyhangú válasza alapján, a tanulók magyar nyelven tudják a legjobban kifejezni önmagukat az iskolában.

A kérdőíves kutatásom utolsó szakaszában a kétnyelvűséghez (kölcsonszavak ismerete, kevert nyelvhasználatra) kapcsolódó kérdéseket s azok válaszait vizsgálom.

Ön szerint, szükséges-e több nyelvet is beszélni a Kárpátalján való boldoguláshoz? – az alábbi kérdésre a vizsgálatban résztvevő személyek mindegyike „igen”-nel szavazott, tehát szerintük szükséges több nyelvet is beszélni a Kárpátalján való boldoguláshoz.

Szokott-e szláv eredetű kölcsonszavakat (pl.: ukrán, orosz nyelvből átvett szavak) használni a mindennapokban? – a válaszadók teljes létszáma (14) az „igen” válaszlehetőséget jelölte be. A mindennapi kommunikációkban szinte észrevétlenül használjuk a hosszú évtizedek folyamán átvett szláv eredetű (leginkább ukrán és orosz) kölcsonszavakat, ezzel az adatközlőink sincsenek másképp.

Arra kértem a pedagógusokat, hogy *soroljanak fel néhány példát, milyen szláv kölcsonszavakat ismernek.* A válaszok között érkeztek olyan szavak, amelyek a hétköznapi életben használatosak („májka”, „tumbocska”, „bulocska”), valamint olyanok, amelyek kifejezetten az iskolai folyamatokhoz kapcsolódnak („zurnál”, „nakaz”, „szprávká”).

Megvizsgáltam a beküldött kölcsönszavakat, megkerestem a magyar nyelvű jelentésüket, illetve, hogy milyen alakban fordulnak elő az ukrán (orosz) szótárakban. (Gazdag 2010; Krajnik 2010; Gazdag 2021) Először az iskolával, oktatással kapcsolatos kölcsönszavakat vizsgáltam, amelyekből az alábbi eredmények születtek:

- atesztáció** – jelentése *szakmai minősítés*, ukr. *атестація*
- dezsuralni** – jelentése *ügyeletben/szolgalatban lenni*, ukr. *дежурити*
- dovidka** – jelentése *igazolás*, ukr. *довідка*
- gramota** – jelentése *oklevél*, ukr. / or. *грамота*
- kártocska** – jelentése *beteglap/kórlap*, ukr. / or. *карточка*
- kvalifikáció** – jelentése *képesítés*, ukr. *кваліфікація*
- nakaz** – jelentése *rendelet*, ukr. *наказ*
- ocsot** – jelentése *beszámoló, jelentés*, or. *учет*
- opsezsit (opsi)** – jelentése *kollégium*, ukr. / or. *общезитие*
- pápka** – jelentése *irattartó, mappa*, ukr. *папку*
- paszport** – jelentése *személyigazolvány*, ukr. *паспорт*
- praktika** – jelentése *gyakorlat*, ukr. *практика*
- szprávka** – jelentése *igazolás*, ukr. / or. *справка*
- sztávka** – jelentése *megterhelés, bérszámfejtés alá eső állás* ukr. / or. *ставка*
- zajává** – jelentése *kérvény*, ukr. *заява*
- zurnál** – jelentése *osztálynapló*, ukr. / or. *журнал*
- педагогічне звання** – jelentése *tanári cím*
- старший учитель** – jelentése *idős tanár képesítése alapján*

A következő szavak a mindennapi életben használatos kölcsönszavak, amelyek gyakran foglalnak helyet a hétköznapi szóhasználatunkban:

- aptecska** – jelentése *elsősegélydoboz*, ukr. *аптечка*
- bulocska** – jelentése *zsömle/zsemle*, ukr. *булочка*
- csájnik** – jelentése *teáskanna*, ukr. / or. *чайник*
- dáváj** – jelentése *gyerünk, indulj, adjad*, ukr. *давай*
- grecska** – jelentése *hajdinakása*
- kasszír** – jelentése *pénztáros*, ukr. / or. *кассир*
- májka** – jelentése *trikó*, ukr. / or. *майка*

marsutka – jelentése *helyi buszjárat, iránytaxi*, ukr. / or. *маршрутне такси / маршрутка*

murkó – jelentése *sárgarépa*, ukr. *морква*

pelmenyi – jelentése *húsos derelye*, ukr. / or. *пельмени*

povorot – jelentése *irányjelző lámpa*, or. *указатель поворота*

práva – jelentése *jogosítvány*, ukr. / or. *права / правило*

pricep – jelentése *pótkocsi, utánfutó* or. *прицеп*

sztároszta – jelentése *vezető, bíró, felelős*, ukr. *староста*

szvetafor – jelentése *közlekedési jelzőlámpa*, or. *светофор*

topliva – jelentése *fűtőanyag, üzemanyag*, ukr. / or. *топливо*

tumbocska – jelentése *éjjeliszekrény*, ukr. / or. *тумбочка*

váfli – jelentése *ostya*, ukr. *вафельний*

Az átvett szláv (főképp ukrán és orosz) eredetű kölcsönszavak nemcsak a hétköznapi szóhasználatban találhatók meg, hanem gyakoriak a hivatali, oktatási intézményekben dolgozók nyelvhasználatában is. Egyes szavak annyira beépültek az itt élők szókészletébe, hogy ki is szorítják a magyar jelentésű alakokat vagy sokan nem is tudják pontosan egy-egy átvett kölcsönszónak mi a magyar megfelelője, jelentése. A tanárok körében például természetes, hogy valaki egy vagy fél *sztávkán* van, de hogy mit is jelent pontosan magyarul ez a szó az sokaknál fejtörést jelent. Minden tanári asztalon ott hever egy *pápka*, amelyre alig használatos az a kifejezés, hogy irattartó. A pedagógusok szóhasználatában jelen vannak olyan kölcsönszavak, mint az *atesztáció*, *dezsural*, *szprávka*, *старушій учитель*, amelyeknek jelentését nem lehet pontosan kifejezni magyarul, hogy az úgy legyen alkalmazható, mint az ukránban, de sok esetben nem is szokták használni a magyar megfelelőket.

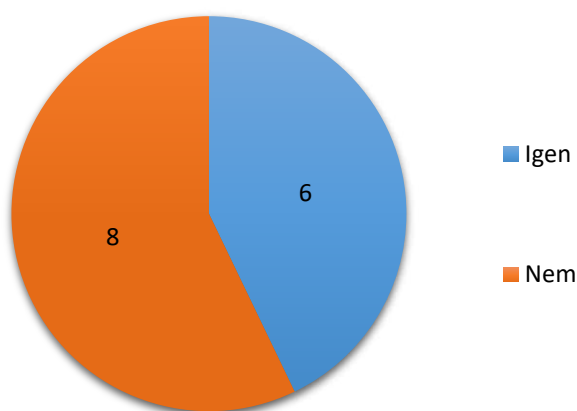
A második felsorolásban találhatók azok a kölcsönszavak, amelyeket a mindennapi életünkben használunk. Az adatközlőim válaszaiban a *tumbocska*, *májka*, *bulocska* és *paszport* szavak fordultak elő a leggyakrabban.

A vizsgálatban résztvevő személyek többségénél előfordul a kevert nyelvhasználat alkalmazása, tehát egy beszélgetésen belül előfordul, hogy ukrán szavakat használ magyar mondatokban (4), vagy éppen magyar szavakat ukrán mondatokban (3). 6 válaszadónál mindkét eset előfordul, 1 válaszadóra viszont egyik állítás sem igaz.

17. ábra: Előfordul, hogy különböző nyelveket használ egy beszélgetésen belül?

A kérdőív során többször is megfigyelhetőek voltak kétnyelvűsége utaló jelek. Sokszor hagy kérdést maga után a kétnyelvűség fogalma, valamint, hogy kit is tekinthetünk kétnyelvűnek. Ennél a kérdésnél minden válaszadó helyesen ítélte meg a kétnyelvűség fogalmát: „Aki a mindennapjai során két (vagy több) nyelvet rendszeresen használ kommunikációs szükségleteinek megfelelően”. Ám arra a kérdésre, hogy „Ön kétnyelvűnek tekinti magát?” már nem egyhangú válaszok érkeztek, ugyanis 6 fő kétnyelvűnek tekinti magát, míg 8 fő nem tartja magát kétnyelvűnek.

18. ábra: Ön kétnyelvűnek tekinti magát?

A kérdőíves kutatásom utolsó kérdésében a pedagógusok véleményére voltam kíváncsi arról, hogy: **Mit gondol, miként hat az ukrán oktatás és kisebbségpolitika a magyar tannyelvű iskolák működésére?**

A kérdésre kapott válaszokból szeretnék néhányat kiemelni:

AK1: „Megnehezíti a magyar gyerekek anyanyelven történő tanulási lehetőségeit, veszélyezteti a magyar iskolák működését.”

AK2: „A gyerekek csak az iskolában hallják az ukrán nyelvet, ezért kevés eredménye van a munkámnak az ukrán nyelv és irodalom tanítás során. Viszont, úgy gondolom, hogy egy 10 éves, magyar anyanyelvű gyermek esetében nem megoldás az, hogy egyik évről, a másikra megváltoztatjuk oktatásának nyelvét. Így azt érzük el, hogy nemcsak az ukrán nyelv fog döcögősen menni (amiért szigorítanak), hanem a matematika, a fizika, az informatika, a történelem és a többi tantárgy elsajátítása is nehézséget fog okozni.”

AK3: „Véleményem szerint a kisebbségpolitika a magyar tannyelvű iskolák megszűnéséhez vezethet, a diákok szívesebben és eredményesebben tanulnának az anyanyelvükön. Ha megakadályozzák az anyanyelvükön történő oktatást, minden tantárgy többszörösen nehéz lesz számukra.”

AK4: „Negatív hatása van.”

AK5: „Ukrajna állampolgárként illik beszélni az államnyelvet, aminek az oktatása nem hatékony. A kisebbségi, őshonos lakosság részére ugyanakkor biztosítani kellene az alkotmány adta alapjogokat. ... Azonban a pandémiás időszak, a jelen helyzet, gazdasági-társadalmi változások az utóbbi 2 évtizedben, a magas kivándorlás, a kitolt házasságkötés, az alacsony gyermekvállalási akarat mind negatív hatással vannak.”

AK6: „Az ukrán nyelv oktatására szükség van, de más tananyag kellene. A politika pedig nem használ a magyar iskoláknak.”

AK7: „Sajnos a jelenlegi ukrán elképzelések, amelyek az ukrán nyelv erőltetett elsajátítását irányozzák elő, a magyar iskolák működését ellehetetlenítik. Mára történtek változások, amelyek a 2015-ös oktatási rendszer visszaállítására törekşenek, de a mindennapi életben még nem jelentek meg. Az ukrain háború a magyar családok tömeges magyarországi áttelepülését váltotta ki, ami a tanulói

létszám drasztikus csökkenéséhez vezet. Az iskoláink elnéptelénítése még az oktatási törvény ukránosító elképzeléseitől is nagyobb gondot jelent a magyar iskolák megmaradására. Csak a remény marad, hogy a háború végén ezek a családok visszatérnek és az oktatási rendszerünk fenn tud maradni.”

Összességében az adatközlő pedagógusok szerint negatív hatással van az ukrán oktatás és kisebbségpolitika a magyar tannyelvű iskolákra. Megnehezíti, hátráltatja és ellehetetleníti azok működését, s fennmaradását.

5.4. A kutatás eredményeinek összegzése

A kérdőíves kutatásomat a Papi Gimnázium pedagógusainak körében vizsgáltam. Az adatközlő személyek magyar nemzetiségű és anyanyelvű (1 fő kivételével) egyének. A legtöbbjük még a Szovjetunióban élt és végezte tanulmányait, ezért nyelvhasználatukban a magyar és ukrán nyelv mellett, az orosz nyelv is jelen van. A diplomájuk megszerzését követően el is kezdtek tanárként dolgozni, a legtöbbjük a Papi iskolában kezdte, s három tanár kivételével mindenki több, mint 20 éve dolgozik a Papi Gimnáziumban.

A nyelvhasználatukban a magyar nyelv dominál. A tanóráikon magyar nyelven kommunikálnak, hiszen a tanulók ezen a nyelven tudják a legjobban kifejezni magukat az iskolában. Az órai felkészülésnél, a tananyag és egyéb illusztrációk gyűjtésénél a magyar és ukrán nyelv egyaránt használatos. Az intézmény hivatali dokumentációit ukrán nyelven készítik el. A kistérségi, járási és oktatási hivatallal való kommunikáció leginkább ukrán nyelvű.

A tanárok szerint szükséges több nyelvet is beszélni a Kárpátalján való boldoguláshoz. Ők maguk is szoktak szláv eredetű kölcsönszavakat használni akár a magán-, akár a munkahelyi életükben és ezt példákkal is alá tudták támasztani. Az utolsó kérdésben kifejtették véleményüket az ukrán oktatás és kisebbségpolitika hatásairól a magyar iskolákra nézve, melyekben hasznos és reális képet kapunk a kárpátaljai magyar kisebbségben dolgozó pedagógusok aggodalmairól.

A kutatás megkezdése előtt három hipotézist állítottam fel. Az első hipotézisem szerint, az intézmény pedagógusainak nyelvhasználatában jelen van a két- és / vagy többnyelvűség. Ez az állítás több kérdésnél is igaznak bizonyult, például a 18. ábrán látható, hogy 1 fő kivételével mindenre jellemző a kevert nyelvhasználat. Az oktatási folyamatok esetében is jellemző a magyar és ukrán nyelv váltakozása, megoszlása.

A második hipotézisem alapján, az iskolán belüli kommunikációban a magyar nyelv dominál, viszont a hivatali dokumentációk és a regionális oktatási hivatalokkal való kommunikáció során a többségi nyelv van elsőbbségben. Az iskolában dolgozó tanárok kollégáikkal nagyrészt magyarul kommunikálnak, vannak olyanok is, akik ukránul vagy két nyelven, de ettől függetlenül a magyar a domináns nyelv az iskolán belüli kommunikációban (16. ábra). Az iskola hivatali dokumentációit a válaszadó tanárok többsége ukrán nyelven írja (14. ábra). A regionális oktatási hivatalokkal a beküldött válaszok alapján többnyire ukrán nyelvű kommunikáció zajlik (17. ábra). Tehát, a második hipotézis helyesként állapítható meg.

A harmadik hipotézisem az volt, hogy a pedagógusok negatívan vélekednek az ukrán oktatás és kisebbségpolitika hatásairól a magyar tannyelvű iskolák működésére nézve. Úgy gondolom, hogy ez a hipotézis beigazolódott, hiszen a kérdőív utolsó kérdésére kapott válaszokból az a konzekvencia vonható le, hogy az adatközlő tanárok borúlátó állásponton vannak, hisz a jelenleg zajló társadalmi, politikai és nyelvi viszályok rontanak a kárpátaljai magyar iskolák helyzetén.

5.5. Törvények és jogszabályok az iskola hivatali dokumentációjának nyelvéről

2017-ben fogadták el az oktatásról szóló kerettörvényt. A 7. cikk szabályozza az oktatás nyelvét, amely nagyban csökkenti a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatának jogát az oktatás területén. A kisebbségi gyerekek már csak az 1–4. osztályban tanulhatnak anyanyelvükön. Megszűnnek a kisebbségi tannyelvű iskolák, a törvény 1. cikke alapján ugyanis minden oktatási intézmény ukrán tannyelvű (erről bővebben a munkám első fejezetében írtam). (KMPSZ 2023)

Tehát az iskolai dokumentáció csak ukrán nyelven vezethető. Az osztálynaplók, a tematikus tantervek, a bizonyítványok, a tanulóknak vagy tanároknak kiadott igazolások, bértáblák stb. csak államnyelven vezethetők.

ÖSSZEGZÉS

Szakedolgozatomban a nyelvek funkcionálását vizsgáltam a Csonkapapi Gimnázium és az ott dolgozó pedagógusok nyelvhasználatában. Munkámban mindemellett a témában jártas szakirodalmak segítségével áttekintést nyújtottam a kárpátaljai magyarság (nyelvi) helyzetéről és szó esett az ukrán- nyelv és oktatáspolitikai változások azon fontos eseményeiről, amelyek hatással voltak és vannak a kárpátaljai magyar kisebbségre.

Kutatásom további részében Csonkapapi településtörténetével és a gimnázium, illetve az oktatás alakulásával foglalkoztam. Az iskola nyelvi tájképén keresztül kívántam bemutatni, mely nyelvek és milyen mértékben vannak jelen az intézmény vizuális terében, valamint, hogy a kétnyelvűség hogyan mutatkozik meg az iskola mindennapjai, rendezvényei és egyéb eseményei során. Ezt követően kérdőíves kutatás keretein belül azt vizsgáltam, hogy mely nyelvek funkcionálnak az intézményben dolgozó pedagógusok nyelvhasználatában. Megállapítottam, hogy a magyar, mint anyanyelvük és a többségi nyelv, az ukrán funkcionál a Papi Gimnázium nyelvi tájképében és az ott dolgozó pedagógusok nyelvhasználatában.

Összességében elmondható, hogy a kárpátaljai magyar lakkosság nyelvi helyzete sosem volt könnyű. A nyelvi ideológiák folyamatosan változtak és változtattak. A többségi nyelv nyomása az, ami az elmúlt évtizedekben a legtöbb fordulatot hozta az itt élő közösség számára. Az iskola az a hely, amely görbe tükröt mutat számunkra arról, hogy az egyre szigorodó nyelvtörvények és a kialakult helyzetek hatásai, hogyan veszik át az irányítást mindenekfelett.

A kárpátaljai magyarság anyanyelvű oktatásának megtartása sorsfordító helyzetben van. Egyre több magyar család vándorol külföldre a jobb élet reményében, mert azt gondolják, hogy a gyermekeik majd nem tanulhatnak anyanyelvükön tovább. Az iskolák létszámának csökkenése még sosem látott mértéket ölt. Ha megszűnik a magyar nyelvű oktatás, megszűnnek a magyar nyelvű fiatalok, megszűnik a magyar szó is Kárpátalján.

A kárpátaljai magyar kisebbség identitásának, oktatásának és hagyományainak legnagyobb összetartója és összekötője mindig is a nyelv volt, a magyar nyelv. Közös anyanyelvünk volt, lesz és jelenleg is kulcsa összetartásunk zálogának.

Sem a Trianon előtti Magyarország, sem a két világháború közötti Csehszlovákia, sem a Szovjetunió, sem pedig Ukrajna nem törte meg a Kárpátalján élő emberek kitartását, élni és megmaradni akarását szülőföldjén.

Munkámat pedig Kecskés Béla gondolatával szeretném zárni:

*„Sértett ég, mosolyogj hát fel,
és remélj, beregi vidék:
hisz szállnak fecske-dalaink,
és értik a magyar szót itt még!”*

(KECSKÉS BÉLA – SZÜLŐFÖLDÜNK)

IRODALOM- ÉS FORRÁSJEGYZÉK

- BARTHA CSILLA — LAIHONEN PETTERI — SZABÓ TAMÁS PÉTER 2013. *Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben*. Pro Minoritate, 22 (3). pp. 13–28.
- BÁTYI SZILVIA 2009. Kétnyelvű kárpátaljai magyar általános iskolások mentális lexikonjának vizsgálata. In: Karmacsi Zoltán és Márku Anita szerk.: *Nyelv, identitás és anyanyelvi nevelés a XXI. században*. Nemzetközi tudományos konferencia előadásainak gyűjteménye. 14–19. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézet. PoliPrint, Ungvár.
- BAUKO JÁNOS 2018. Komárom/Komárno névszemiotikai tájképe. In: Tódor Erika-Mária et al. *NYELVI TÁJKÉP, NYELVI SOKSZÍNŰSÉG* Első kötet: *Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet* 2017. szeptember 22–23., Csíkszereda. 55–70. Scientia Kiadó.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2014. „Anyanyelvünk peremén” is otthon. A kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelés helyzete és céljai. In: Beregszászi Anikó és Hires-László Kornélia szerk. *Meszelt falakon túl*. Születésnapki köszöntő kötet Kótyuk István tiszteletére, 11–24. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológiai Tanszék, Magyar Tanszéki Csoport–Hodinka Antal Intézet.
- BOTLIK JÓZSEF — DUPKA GYÖRGY 1993. *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár – Budapest.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN 2004. A magyar nyelv kárpátaljai helyzetéről. In: *Magyar Tudomány. A Magyar Tudományos Akadémia folyóirata*. CX. kötet-Új folyam, I. kötet, 2004/4. szám. 473–480. Budapest.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN 2010. *Megtart a szó*. Hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról. MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság Hodinka Antal Intézet. Budapest – Beregszász.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN 2015. Nyelvek vetélkedése a nyelvi tájképben: kárpátaljai példa. In: *Alkalmazott nyelvtudomány: a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Bizottsága Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottságának és a Pannon Egyetem Magyar és Alkalmazott Nyelvtudományi Intézetének ERIH PLUS folyóirata*. 2015. XV. évfolyam, 1-2. szám. pp. 71–84.
- CSEERNICSKÓ ISTVÁN 2016. A dinamikusán változó nyelvi tájkép: Kárpátalja példája. *Acta Humana. Emberi jogi közlemények III(2016)/3*: 91–105.

- CSEERNICKSKÓ ISTVÁN 2018. *Nyelvpolitika és nyelvi tájkép többnyelvű környezetben: Kárpátalja példája*. Segédkönyv a Nyelvpolitika elmélete és gyakorlata c. tárgy oktatásához nyelvész szakos MA hallgatók számára. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai magyar Főiskola. Beregszász.
- CSEERNICKSKÓ ISTVÁN és MELNYIK SZVITLANA 2007a. Az ukrainai kisebbségek és a nyelvi oktatás. In: Orosz Ildikó szerk.: *Magyarok a Tisza-forrás környékén. A felső-Tisza-vidéki magyarok anya-nyelvi-oktatási helyzete egy kutatás tükrében*, 120–148. Ungvár: PoliPrint, 2007.
- CSEERNICKSKÓ ISTVÁN et al. 2021. *A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján*. Termini Egyesület, Törökbálint.
- DAVID CRYSTAL 1998. *A nyelv enciklopédiája*. Osiris, Budapest.
- GAZDAG VILMOS 2021. *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban*. Termini Egyesület, Törökbálint.
- GAZDAG VILMOS 2010. Szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban (Kárpátalja, Ukrajna). In: *Önmeghatározási kísérletek: hagyományörzéstől a nyelvi identitásig. Határhelyzetek (3)*. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, pp. 124–160.
- KARMACSI ZOLTÁN 2012. Éljük jogainkkal! „...ha egyik Nemzetnek nyelve ott van, az másiké is legyen ott.” (Csernicskó István szerk.: *Nyelvek, emberek, helyzetek*). In: *Acta Academiae Beregsasiensis*. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. PoliPrint Kft., Ungvár. 1: 143–145.
- KARMACSI ZOLTÁN 2018. Kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák nyelvi tájképe. In: Karmacsi Zoltán és Máté Réka szerk. *Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben*. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV., „RIK-U”, Ungvár. 174–182.
- KRAJNIK ILDIKÓ 2010. *Igazolás, szprávká vagy dovidka? Orosz és ukrán kölcsönzavak szociolingvisztikai vizsgálata Kárpátalján*. Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelvtudományi Tanszék.
- LAIHONEN PETTERI 2018. A Moldvai Csángómagyar Oktatási Program kutatása és támogatása vizuális módszerekkel. In: Tódor Erika-Mária et al. *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség* 2017/1: 15–17. Scientia Kiadó, Kolozsvár.
- LEHOCZKY TIVADAR 1881. *Beregvármegye monographiája III. kötet 1. rész: 203–205*. Pollacsek Miksa Könyvnyomda, Ungvár.

- MÁRKU ANITA 2013. „Po zánkárpátszki” Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben. „Líra” Poligráfcentrum, Ungvár.
- PALLAGI LÁSZLÓ 2012. Adalékok Csonkapapi településtörténetéhez. In: *Acta Academiae Beregsasiensis*. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve. PoliPrint Kft., Ungvár. 1: 35–41.
- PALLAY KATALIN 2019. Az ukrán oktatáspolitikája hatása a kárpátaljai magyar tannyelvű felsőoktatásra. In: *Neveléstudomány. Oktatás – Kutatás – Innováció*. 2019. 2. szám. pp. 56–71. Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar.
- SÉRA MAGDOLNA 2009: Az iskolai tannyelv választás szerepe a kárpátaljai magyar kisebbség jövője és társadalmi mobilitása szempontjából. In: *Határhelyzetek II. Kultúra – Oktatás – Nyelv – Politika*. Szerkesztő: Kötél Emőke – Szarka László Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium Budapest, 241–268.
- TÓDOR ERIKA-MÁRIA 2018. A vizuális nyelvhasználat vizsgálata magyar nyelvterületeken. In: *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet*. 1:111–124. Scientia Kiadó.

Internetes források

- URL1: KMPSZ elnöksége 2023.03.03. Az ukrán magyar kisebbség jogai a 2023. január 27-ei állapot szerint és javaslatok a problémák megoldására. <http://kmps.uz.ua/hirek/az-ukrajnai-magyar-kisebbség-jogai-a-2023-január-27-ei-allapot-szerint-es-javaslatok-a-problémák-megoldására.html> 2024.01.26.
- URL2: Szabó Tamás Péter 2013a. Térkép e táj... Iskolák nyelvi tájképe 1. Nyelv és Tudomány, 2013. március 22. <https://www.nyest.hu/hirek/terkep-e-taj> 2024.04.11.
- URL3: KISZó (Kárpáti Igaz Szó) 2021.09.04. A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján. Az oktatási reform hatásai a nemzetiségi iskolákra. <https://kisz. net/2021/09/04/a-magyar-nyelvu-oktatás-helyzete-karpataljan/> 2024.04.17.
- URL4: SEBŐK LÁSZLÓ 2021.03.23. Kárpátalja közigazgatási változásai. Ismertető, magyarázatok, források. TK Kisebbségkutató Intézet. [https://kisebbségkutató.tk.hu/uploads/files/olvasoszoba/sebok_karpatalja/Ismertető%2C_magyarázatok%2C_forrasok\(1\).pdf](https://kisebbségkutató.tk.hu/uploads/files/olvasoszoba/sebok_karpatalja/Ismertető%2C_magyarázatok%2C_forrasok(1).pdf) 2024.04.18.

- URL5: TÓTH-OROSZ ENIKŐ 2020.12.08. *Decentralizáció Kárpátalján*. Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont. <https://hodinkaintezet.uz.ua/decentralizacio-karpataljan/> 2024.04.18.
- URL6: KORNICKI ÁDÁM 2021. *Csonkapapi és Hetyen humánerőforrásainak összehasonlító jellemzése*. Földtudományi és Turizmus Tanszék, Beregszász. <https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/handle/123456789/1269> 2024.04.22.

РЕЗЮМЕ

Школа – це місце, де учні отримують найбільше інформації про мови, суспільство, ідеології та світ загалом. Навчальні заклади відіграють важливу роль у формуванні світогляду молоді та її ставлення до навколишнього середовища. Учням і вчителям закарпатських угорських шкіл доводиться не лише відстоювати рідну мову, а й щодня стикатися з викликами мови більшості.

У своїй кваліфікаційній роботі я досліджувала функціонування мов у мовному вживанні Попівської гімназії та вчителів, які там працюють. У своїй роботі я зробила огляд (мовної) ситуації закарпатських угорців за допомогою спеціальної літератури з цього питання, а також обговорила важливі події української мови та зміни в освітній політиці, які мали та впливають на закарпатську угорську меншину.

У решті моїх досліджень я займалася історією поселення Попово та розвитком школи та освіти. Через мовний ландшафт школи я хотіла представити, які мови і якою мірою присутні у візуальному просторі закладу, а також як двомовність проявляється під час шкільного повсякденного життя, заходів та інших подій. Після цього в рамках анкетного дослідження я дослідила, які мови функціонують у мовному вжитку вчителів, які працюють у закладі. Я виявила, що угорська, як їхня рідна мова та мова більшості, українська функціонує в мовному середовищі Попівської гімназії та в мові вчителів, які там працюють.

Загалом можна сказати, що мовне становище угорського населення Закарпаття ніколи не було легким. Мовні ідеології постійно змінювалися та змінюються. Тиск мови більшості – це те, що принесло найбільше змін для спільноти, яка проживає тут, за останні десятиліття.

Збереження рідномовної освіти закарпатських угорців перебуває на переломному етапі. Угорська мова, завжди була найбільшим об'єднуючим фактором і сполучником ідентичності, освіти та традицій закарпатської угорської меншини. Наша спільна рідна мова була, буде і залишається запорукою нашої єдності.

Звіт про перевірку схожості тексту Oxsico

Назва документа:

Sütő Orsolya_Magyar szak_Szakdolgozat_2024.pdf

Ким подано:

Аніко Чурман

Дата перевірки:

2024-05-18 11:57:04

Дата звіту:

2024-05-22 13:36:22

Ким перевірено:

I + U + DB + P + DOI

Кількість сторінок:

82

Кількість слів:

13007

Схожість 13%	Збіг: 40 джерела	Вилучено: 0 джерела
Інтернет: 22 джерела	DOI: 0 джерела	База даних: 0 джерела
Перефразовування 3%	Кількість: 37 джерела	Перефразовано: 718 слова
Цитування 9%	Цитування: 44	Всього використано слів: 1461
Включення 1%	Кількість: 2 включення	Всього використано слів: 87
Питання 0%	Замінені символи: 0	Інший сценарій: 1 слова